

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) เอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 10 บทเรียนชีวิต และสื่อเทคโนโลยีการเรียนรู้ (ICT) โปรแกรม PowerPoint สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ
- 2) คู่มือประกอบการใช้เอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 แผน ซึ่งผู้รายงานได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร วารสาร บทความ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างและการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
6. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้
7. บริบทของโรงเรียนวารินชำราบและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมของ

องค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 ก : 1-127)

ด้วยวิสัยทัศน์ของรัฐที่เชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างคน สร้างงาน เพื่อช่วยยกย่องวิถีสหประชาชาติและสังคมของประเทศ เป็นการสร้างชาติให้มั่นคงได้อย่างยั่งยืน เชื่อมมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างชาติ ปรับโครงสร้างและระบบการศึกษา ยึดหลักการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเสมอภาค ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างคน บูรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในการปฏิรูปการเรียนรู้ และเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างงาน สร้างเยาวชน ให้มีความรู้คู่กับการทำงาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาล มาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช พ.ศ. 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักยืดหยุ่น กำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปี หรือรายภาคให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณสมบัติอันพึงประสงค์ เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ รวมถึงการจัดให้สอดคล้องกับด้านความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับดังกล่าวยังได้เสนอว่าการจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้ และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ

การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 4)

สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษาระบบการคิด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1)

การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังจำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาให้ครอบคลุมหลักสูตรและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการจะได้จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คู่มือครู เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มสาระต่าง ๆ แนวทางการวัดและประเมินผล การจัดระบบแนะแนวในสถานศึกษา การวิจัยในสถานศึกษาและการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนเอกสารประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองและผู้เรียนมีความเข้าใจ และรับทราบบทบาทของตนในการพัฒนาตนเองและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 4)

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการของหลักสูตรและจุดมุ่งหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิดการแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. **ความสามารถในการสื่อสาร** เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. **ความสามารถในการคิด** เป็นความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. **ความสามารถในการแก้ปัญหา** เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. **ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต** เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. **ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี** เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้อ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์
2. ชื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุถึงที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)
2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

สุขภาพ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well being) ของคนแต่ละคนและสังคม สุขภาพจึงหมายถึงมิติด้านความเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคล ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตโดยรวม

สุขศึกษาและพลศึกษา มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสุขภาพและสมรรถภาพของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ ความสมดุล และมีคุณภาพ ให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ และเกิดการพัฒนากับความมั่นใจในตนเอง ความสามารถของตนเอง เกิดวิธีการเรียนรู้ด้วยพลังที่มีความสามารถในการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบต่อ

สุขภาพและสมรรถภาพทางกายของตนเอง สามารถตัดสินใจ และเลือกวิธีปฏิบัติในการดูแลสุขภาพ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นใจในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และความปลอดภัยของผู้อื่นบนพื้นฐานของความเป็นไทย

การจัดกระบวนการเรียนการสอนสุขศึกษาและพลศึกษาที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ กระบวนการคิด เจตคติ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมการปฏิบัติตนของผู้เรียน เพื่อพัฒนาสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่อย่างเต็มศักยภาพในทุก ๆ ด้าน สถานศึกษาจะต้องจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนทุกคนตระหนักในความสำคัญของการปฏิบัติตนที่จะนำไปสู่ชีวิตที่มีคุณภาพ ด้วยการมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเองและผู้อื่น

ธรรมชาติและลักษณะเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

เนื่องจากธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีเนื้อหาที่เป็นแกนกลาง (Core Content) ที่แสดงความเป็นศาสตร์เฉพาะทาง (Academic Discipline) และปรัชญา (Philosophy) ที่แตกต่างกัน แม้จะมุ่งไปสู่เรื่องของสุขภาพ ดังนั้น การจัดหลักสูตรและการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา จึงมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice or Skill) ที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพในเรื่องการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์ ชีวิตและครอบครัว การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค และความปลอดภัยในชีวิต พร้อมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีทางด้านสุขภาพ และทักษะกระบวนการในการดูแลสุขภาพของตนเองและผู้อื่น

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญา พัฒนาระบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การตัดสินใจแก้ไขปัญหา โดยการให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เข้าใจธรรมชาติและชีวิต รู้จักและเข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รักการออกกำลังกาย และเล่นกีฬา รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสม ทั้งในด้านการป้องกัน การส่งเสริม และการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีอย่างถาวรทั้งของตนเองของครอบครัว และชุมชน

วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

วิสัยทัศน์ เป็นมุมมองภาพในอนาคตที่มุ่งหวังว่าจะมีการพัฒนาอะไร อย่างไร ซึ่งจะสอดคล้องกับการปัญหาของสังคมโลกและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วิสัยทัศน์ สุขศึกษาและพลศึกษา กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน และชุมชน ร่วมกันพัฒนา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเพื่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณของผู้เรียน

สุขศึกษาและพลศึกษาเป็นการศึกษาด้านสุขภาพที่มีเป้าหมายเพื่อการดำรงการสร้างเสริมสุขภาพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ยั่งยืน

สุขศึกษา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ คุณธรรม ค่านิยม และการปฏิบัติ เกี่ยวกับสุขภาพควบคู่ไปด้วยกัน

สุขศึกษาและพลศึกษา จึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความสามารถในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจนมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี โดยให้มีทั้งความรู้ ความเข้าใจ ทักษะหรือกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ตามแนวการจัดการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผลรวมสุดท้าย คือ ผู้เรียนเกิดการพัฒนาที่เป็นองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้าน

ในการเรียนรู้สุขศึกษา ผู้เรียนจะได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้กำหนดเป้าหมายที่เป็นจริง และมีคุณค่าในการพัฒนารูปแบบของวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี พัฒนาทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม รู้จักการสร้างความรักใคร่ชอบและสัมพันธ์ภาพที่ดีกับคนอื่น ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน ทั้งชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย และชุมชนอื่น ๆ ที่แตกต่างกันออกไป ได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตที่แตกต่างกันและยอมรับในความต่างนั้น เกิดการพัฒนาความสามารถในการเผชิญกับปัญหาที่ท้าทายความเครียด ความกดดัน ความขัดแย้ง และการสร้างเสริมสุขภาพ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา จึงควรจัดให้เหมาะสมกับระดับความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมสากล โดยได้รับการช่วยเหลือจากบ้าน ชุมชน และท้องถิ่นไปพร้อมกัน

คุณภาพของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้สาระสุขศึกษาและพลศึกษาตามการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเจตคติและค่านิยมที่ดี ในเรื่องธรรมชาติการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ ชีวิตและครอบครัว การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ การป้องกันโรคและความปลอดภัยในชีวิต มีทักษะปฏิบัติด้านสุขภาพและสมรรถภาพจนเป็นกิจนิสัย

เมื่อจบการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผู้เรียนจะมีคุณภาพ ดังนี้

1. สามารถดูแลสุขภาพ สร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค หลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยง การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ
2. แสดงออกถึงความรัก ความเอื้ออาทร ความเข้าใจในอิทธิพลของครอบครัว เพื่อน สังคม และวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมทางเพศ การดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี
3. ออกกำลังกาย เล่นกีฬา เข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ และสมรรถภาพทางกลไกได้ถูกต้องตามหลักการประจำสม่ำเสมอ ด้วยความชื่นชมและสนุกสนาน
4. แสดงความรับผิดชอบ ให้ความร่วมมือ และปฏิบัติตามกฎ กติกา สิทธิ หลักความปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย และเล่นกีฬาจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของตนเองและทีม
5. แสดงออกถึงการมีมารยาทในการดู การเล่น และการแข่งขัน ด้วยความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา และนำไปปฏิบัติในทุกโอกาสจนเป็นบุคลิกภาพที่ดี
6. วิเคราะห์ และประเมินสุขภาพส่วนบุคคล เพื่อกำหนดกลวิธีลดความเสี่ยง สร้างเสริมสุขภาพ ดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค และการจัดการกับอารมณ์และความเครียดได้ถูกต้อง และเหมาะสม
7. ใช้กระบวนการทางประชาสังคม สร้างเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งปลอดภัย และมีวิถีชีวิตที่ดี

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นกรอบเนื้อหา หรือขอบข่ายองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ประกอบด้วย

สาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1 เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เรื่องธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญเติบโต ความสัมพันธ์เชื่อมโยงในการทำงานของระบบต่าง ๆ ของร่างกาย รวมถึงการวางแผนดูแลสุขภาพของตนเอง

สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต

ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เรื่องคุณค่าของชีวิต ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต อิทธิพลครอบครัว เพื่อน สังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อพฤติกรรมทางเพศ และการดำเนินชีวิต ค่านิยมในเรื่องเพศตามวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมอื่น ๆ แนวทางในการเลือกใช้ทักษะต่าง ๆ ในการป้องกัน ลดความขัดแย้ง และแก้ปัญหาเรื่องเพศและครอบครัว และความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างนักเรียนหรือเยาวชนในชุมชน

สาระที่ 3 การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1 เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกมและกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2 รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำ อยู่สม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล ในรูปแบบต่าง ๆ รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล ปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา ทั้งประเภทบุคคลและประเภททีมอย่างหลากหลาย

สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1 เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรคและการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ การมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค การสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม และวางแผนการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และของบุคคลในชุมชน

สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ.5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง

ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เรื่อง การป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ต่อการใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง การวางแผน กำหนดแนวทางลดอุบัติเหตุ และสร้างเสริมความปลอดภัยในชุมชน และมีทักษะการตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อสุขภาพ และวิธีการช่วยฟื้นคืนชีพอย่างถูกวิธี

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด ซึ่งเป็นสมรรถนะหลักสมรรถนะหนึ่งตามหลักสูตรแกนกลางฯ ที่สอดคล้องตามตัวชี้วัด และธรรมชาติของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ สำหรับครูผู้สอนเลือกนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเกิดทักษะทางด้านการคิด ที่ตอบสนองการพัฒนาการศึกษาในยุคใหม่ ในทักษะการคิดทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับมัธยมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2555 : คำนำ)

สาระสำคัญในแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ตัวชี้วัดสู่การพัฒนาทักษะการคิด มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 สาระ มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.2 ผู้เรียนรู้อะไร/ทำอะไรได้ เป็นการวิเคราะห์จากตัวชี้วัดให้เห็นว่าในแต่ละตัวชี้วัด ผู้เรียนควรมีความรู้อะไรบ้าง และสามารถปฏิบัติสิ่งใดได้บ้าง

1.3 ทักษะการคิด เป็นการวิเคราะห์ทักษะการคิดที่สัมพันธ์กับตัวชี้วัดในแต่ละตัวซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดไปสู่การสร้างชิ้นงาน/ภาระงานได้ สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

1.4 ชิ้นงาน/ภาระงาน เป็นการวิเคราะห์ชิ้นงาน/ภาระงานที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียนจากการใช้ความรู้และทักษะการคิดที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องตามตัวชี้วัด

1.5 แนวการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด เป็นการระบุกระบวนการของการคิดที่จะนำไปจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดตามที่วิเคราะห์ได้จากตัวชี้วัด

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด มีองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ตัวชี้วัด เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์/เชื่อมโยงของแต่ละชี้วัด ที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ในแต่ละชั้นปี / ภาคเรียน ซึ่งอาจมาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตัวชี้วัดบางตัวอาจต้องฝึกซ้ำ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านทักษะการคิดให้สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

2.2 ความคิดรวบยอด เป็นการวิเคราะห์แก่นความรู้แต่ละตัวชี้วัด ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดในข้อ 2

2.3 สาระการเรียนรู้ เป็นสาระการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามตัวชี้วัด

2.4 ทักษะการคิด เป็นทักษะการคิดที่นำมาพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ที่วิเคราะห์ไว้ตามข้อ 2.3

2.5 ชิ้นงาน/ภาระงาน เป็นชิ้นงาน/ภาระงานที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียน และทักษะการคิดตามตัวชี้วัดที่นำมาจัดกิจกรรมรวมกัน

2.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นเทคนิค/วิธีการสอนที่จะใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และนำไปสู่การสร้างชิ้นงาน/ภาระงาน และสอดแทรกด้วยการใช้กระบวนการพัฒนาทักษะการคิดที่กำหนดไว้ให้ครบถ้วน ตามข้อ 2.4

อนึ่ง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์/เชื่อมโยงของแต่ละตัวชี้วัดเพื่อจัดกลุ่ม สำหรับนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามข้อ 2 เป็นการเสนอเพื่อเป็นตัวอย่าง ในทางปฏิบัติครูผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยน หรือพัฒนาเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนในการพัฒนาทักษะการคิด

สำหรับการวิเคราะห์ตัวชี้วัดสู่การพัฒนาทักษะการคิดเป็นการนำตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา จากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยนำตัวชี้วัดมาวิเคราะห์ราย ตัวชี้วัดใน 4 ประเด็น คือ ตัวชี้วัดแต่ละตัว ผู้เรียนควรมีความรู้อะไร และทำอะไรได้ ทักษะการคิด ชั้นงาน/ภาระงาน และแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด แต่ละประเด็นจะมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันและสะท้อนคุณภาพผู้เรียนตามตัวชี้วัด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555 : 1) ดังนี้

ชั้น	ทักษะการคิดจากการวิเคราะห์ตามตัวชี้วัด
ม.1	* ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการเชื่อมโยง ทักษะการนำความรู้ไปใช้ ทักษะการสรุป อ้างอิง ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ ทักษะการสร้างความรู้ ทักษะการตีความ * ทักษะการประเมิน ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการสำรวจ ทักษะการระบุ ทักษะ การประยุกต์ใช้ความรู้ * ทักษะการสรุปลงความเห็น
ม. 2	ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการให้เหตุผล ทักษะการสร้างความรู้ * ทักษะการสังเคราะห์ ทักษะการนำความรู้ไปใช้ * ทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะการให้เหตุผล ทักษะ กระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการสรุปลงความเห็น ทักษะการสำรวจค้นหา ทักษะ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการระบุ ทักษะการประเมิน ทักษะการสำรวจ ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ
ม. 3	ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการสร้างความรู้ ทักษะการนำความรู้ ไปใช้ ทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะการรวบรวมข้อมูล ทักษะกระบวนการคิด ตัดสินใจ ทักษะการประเมิน * ทักษะกระบวนการคิด สร้างสรรค์ * ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
ม. 4-6	ทักษะการสร้างความรู้ ทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะ การเปรียบเทียบ ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ ทักษะการนำความรู้ไปใช้ ทักษะ กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการสังเคราะห์ * ทักษะกระบวนการคิด แก้ปัญหา

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด กลุ่มสาระการ เรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นั้น ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้พัฒนาทักษะการคิด สร้างความรู้ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการสังเคราะห์ ทักษะกระบวนการคิดตัดสินใจ และในภาพองค์รวมคือ การพัฒนาทักษะ กระบวนการคิดแก้ปัญหา ที่สอดคล้องตามมาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามสาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ควรสอดแทรกกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างและการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน

ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้
 ถวัลย์ มาศจรัส และวรรณิ์ สมานสารกิจ (2550 : 25-32) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ในแง่ความรู้ความคิด เนื้อหา มีทั้งคำประพันธ์ร้อยแก้ว และร้อยกรอง มีภาพประกอบสดใส เพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้อยากอ่าน การเขียนเอกสารประกอบการเรียน ไม่จำเป็นต้องเป็นครูผู้สอนกลุ่มทักษะภาษาไทย ครูผู้จัดทำที่สอนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยก็สามารถจัดทำเอกสารประกอบการเรียนได้เช่นกัน

ประภาพรณ เส็งวงศ์ (2550 : 42) ได้กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่บอกวิธีการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ครูหรือผู้เรียนใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตามหลักสูตรซึ่งจะต้องมีหัวข้อและเนื้อหาครอบคลุมและครบถ้วนตามรายละเอียดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรไม่น้อยกว่า 1 หน่วยการเรียนรู้/รายวิชา

สุชาติ ศิริสุขไพบูลย์ (2550 : 6) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นลักษณะเอกสารที่จัดทำเป็นรูปเล่ม มีเนื้อหาสาระที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ มีคำอธิบายถึงรายละเอียดของเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีรูปภาพประกอบคำบรรยายอย่างเหมาะสม เนื้อหามีการแยกย่อยและเรียงลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกัน สาระถูกต้อง รูปแบบการพิมพ์ที่ดี มีความชัดเจน และเป็นสาระที่เขียนขึ้น โดยความรู้ของผู้สอนเอง ไม่ได้ลอกของผู้อื่นมา

สุวิทย์ มูลคำ และ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2552 : 41) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครู หรือประกอบการเรียนของนักเรียน วิชาใดวิชาหนึ่ง ควรมีหัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรต้องการ ดังนั้น การผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอนจึงทำได้หลายรูปแบบ ตามความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมในแต่ละวิชา ซึ่งอาจรวมไปถึงบทเรียนสำเร็จรูป ใบความรู้ และแบบฝึกในลักษณะต่าง ๆ

เฉลิมศักดิ์ นามเชิงใต้ (2553 : 2) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารคำสอน คือ เอกสารที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนนำไปประกอบการเรียน เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการเรียนการสอน การนำเนื้อหาสาระของรายวิชามาเรียนลำดับอย่างต่อเนื่องพร้อมกับเพิ่มเติมสิ่งใหม่ๆ เข้าไป เพื่อให้เหมาะสมกับการที่ครูหรือผู้ฝึกอบรมจะนำไปใช้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2555 : 3) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง สื่อกลางที่ทำให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปสู่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการศึกษาของเยาวชนด้วยการช่วยให้เกิดความรู้และทักษะ เจตคติ และกิจนิสัยที่พึงประสงค์ อาจจะเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือหลาย ๆ สิ่งรวมกัน

ลัดดา ทองศรี (2555 : 16) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียนมีลักษณะเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทหนึ่งที่เป็นตัวนำเสนอเนื้อหาวิชาภายในเอกสารประกอบการเรียน โดยเอกเทศ และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการและความรู้สึกรูปแบบต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งผ่านไปสู่ผู้เรียนให้ได้รับรู้ประสบการณ์หลาย ๆ อย่าง ตามแนวทางที่ถูกต้อง

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 647) ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง วัสดุหรือเครื่องมือที่จัดทำขึ้นซึ่งมีข้อมูล เนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อประสบการณ์การเรียนรู้ สำหรับนำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนของครูและนักเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรกำหนด

โสภณ รัตนะ (2556 : 11) ได้กล่าวว่า เอกสารประกอบการสอน หมายถึง สื่อนวัตกรรมประเภทเอกสารสิ่งพิมพ์ ที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครู หรือใช้ประกอบการเรียนของนักเรียน ที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามหลักสูตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาความหมายของเอกสารประกอบการเรียนการสอน สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน หมายถึง สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง มีหัวข้อ และเนื้อหาครอบคลุม ตามรายละเอียดของวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งควรประกอบด้วยหัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ และกิจกรรมครบถ้วน ตามคำอธิบายรายวิชา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

ความสำคัญของเอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกรูปแบบประสบการณ์ และสร้างสถานการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางการคิด ได้แก่ การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมให้แก่ผู้เรียน เอกสารประกอบการเรียนในยุค

ปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการกระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ความสำคัญของเอกสารประกอบการเรียน มีดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 6-7) กล่าวถึง ความสำคัญของการใช้เอกสารประกอบการเรียนไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการ
3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างสภาพแวดล้อม และประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่ ให้น่าสนใจ และทำให้อายากรู้ อยากเห็น
5. ส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียน
6. เกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกัน
7. ช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกัน
8. ช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้วิธีการใช้สื่อและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม
9. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ในหลายมิติจากสื่อที่หลากหลาย
10. เชื่อมโยงโลกที่อยู่ไกลตัวผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียน
11. สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า เอกสารประกอบการเรียนเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีบทบาทมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ เพราะใช้เป็นที่สำหรับนักเรียนในการใช้ประกอบการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน ฝึกฝนการศึกษา ค้นคว้า การสร้างความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังช่วยพัฒนาการใช้ภาษา การคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ฝึกฝนให้นักเรียนรักการศึกษาค้นคว้า รู้จักคิด เลือกอ่านหนังสือตามความสนใจ และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสมองอีกด้วย

หลักการและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสร้างเอกสารประกอบการเรียน

เคมปี และ เดตัน (Kemp and Dayton. 1985 : 13 – 14, อ้างถึงใน ประเสริฐชัย แซ่อึ้ง. 2554 : 18) ได้กล่าวถึงแนวความคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เป็นแนวทางในการสร้างเอกสารประกอบการเรียนที่มีประสิทธิภาพมีอยู่ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นกลุ่มที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ว่า เป็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) บางทีจึงเรียกว่า การเรียนรู้แบบ S – R สิ่งเร้าคือข่าวสารหรือเนื้อหาวิชาที่ส่งไปให้ผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน โปรแกรมการเรียนการสอนอิงหลักการทฤษฎีนี้มาก โดยจะแตกลำดับขั้นของการเรียนรู้ออกเป็นขั้นตอนย่อยๆ และเมื่อผู้เรียนเกิดการตอบสนอง ก็จะสามารถทราบผลได้ทันทีว่า เกิดการเรียนรู้ในครั้งนั้นหรือไม่ ถ้าตอบสนองถูกต้อง ก็จะมีการเสริมแรง

2. กลุ่มเกสตัลท์ หรือสนาม หรือความรู้ความเข้าใจ (Gestalt Field or Cognitive Theories) เป็นกลุ่มที่เน้นกระบวนการความรู้ ความเข้าใจ หรือการรู้จักคิด ได้แก่ การรับรู้ที่มีความหมาย ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดกระทำเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ ทฤษฎีนี้ถือว่าการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของสติปัญญาและความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์

3. กลุ่มจิตวิทยาสังคม หรือการเรียนรู้ทางสังคม (Social Psychology of Social Learning Theory) เป็นกลุ่มที่ได้รับความสนใจมากขึ้น ทฤษฎีนี้เน้นปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการกระทำจากประสบการณ์โดยตรง หรือผ่านการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ

เคมปี และ เดตัน (Kemp and Dayton, 1985 : 14 – 15 อ้างถึงใน ประเสริฐชัย แซ่อึ้ง. 2554 : 18-19) ยังกล่าวอีกว่าทฤษฎีทั้ง 3 กลุ่มต่างมีความคล้ายคลึงกัน หรือจุดเน้นเกี่ยวกับการออกแบบและการใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. แรงจูงใจ (Motivation) หากนักเรียนมีความต้องการ ความสนใจ หรือความปรารถนาที่จะเรียนรู้ก็จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุความสำเร็จ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างให้นักเรียนเกิดความสนใจ โดยการเสนอสื่อการสอนที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจ คือ จัดประสบการณ์หรือกิจกรรมในการเรียนรู้ซึ่งมีความหมาย หรือน่าสนใจสำหรับนักเรียน

2. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) นักเรียนแต่ละคนต่างมีอัตราและวิธีการเรียนรู้แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดสื่อการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย

3. วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objectives) ในการจัดการเรียนการสอน หากนักเรียนได้ทราบจุดประสงค์ในการเรียนรู้ ก็จะทำให้นักเรียนมีโอกาสบรรลุจุดประสงค์ได้มากกว่าที่ไม่ทราบ นอกจากนี้วัตถุประสงค์การเรียนรู้ยังช่วยในการวางแผนสร้างสื่อการเรียนการสอน คือ ทำให้ทราบว่าควรบรรจุเนื้อหาอะไรในสื่อ

4. การจัดเนื้อหา (Organization of Content) การเรียนรู้จะง่ายขึ้นหากมีการจัดลำดับเนื้อหาสาระในการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นและสมเหตุสมผล

5. การจัดเตรียมการเรียนรู้ที่มีมาก่อน (Pre learning Preparation) บางครั้งการเรียนรู้เนื้อหาสาระหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อน ดังนั้นการสร้างเอกสารประกอบการสอนควรคำนึงถึงธรรมชาติและระดับการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่ม เพื่อที่จะจัดเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มผู้เรียน

6. อารมณ์ (Emotion) การเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล พอ ๆ กับความสามารถทางสติปัญญา ดังนั้นในการสร้างเอกสารประกอบการเรียนควรตอบสนองอารมณ์ ซึ่งก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ

7. การมีส่วนร่วม (Participation) การเรียนรู้จะบังเกิดผลอย่างรวดเร็ว และคงทน หากให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งทางสติปัญญา และทางกายภาพ และควรจัดเป็นเวลายาวนานกว่าการเรียนรู้ จึงเป็นการสร้างแรงจูงใจ

8. การสะท้อนกลับ (Feedback) การเรียนรู้จะเพิ่มขึ้นหากนักเรียนได้ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจ

9. การเสริมแรง (Reinforcement) เมื่อนักเรียนบรรลุผลในการเรียนรู้เนื้อหาสาระใดแล้วก็จะถูกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องต่อไป ซึ่งการรับรู้ก็เป็นรางวัลที่สร้างความเชื่อมั่น และส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในทางบวกแก่นักเรียน

10. การฝึกปฏิบัติและกระทำซ้ำ (Practice and Repetition) บุคคลเกิดการเรียนรู้ในเรื่องราวของความรู้และทักษะได้จะต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติและการกระทำซ้ำอยู่เสมอ ซึ่งจะนำไปสู่ความคงทนในการเรียนรู้

11. การนำไปประยุกต์ใช้ (Application) ผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาของการเรียนรู้ คือ การเพิ่มความสามารถของแต่ละบุคคลในการประยุกต์ใช้หรือการถ่ายโยงการเรียนรู้ คือ สามารถนำไปปรับใช้กับปัญหาหรือสภาพการณ์ใหม่

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอนในการศึกษาครั้งนี้ ผู้รายงานได้นำทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นมาประยุกต์ใช้ในการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ให้เกิดความสมบูรณ์ต่อการนำไปใช้จัดการเรียนรู้ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในครั้งนี้

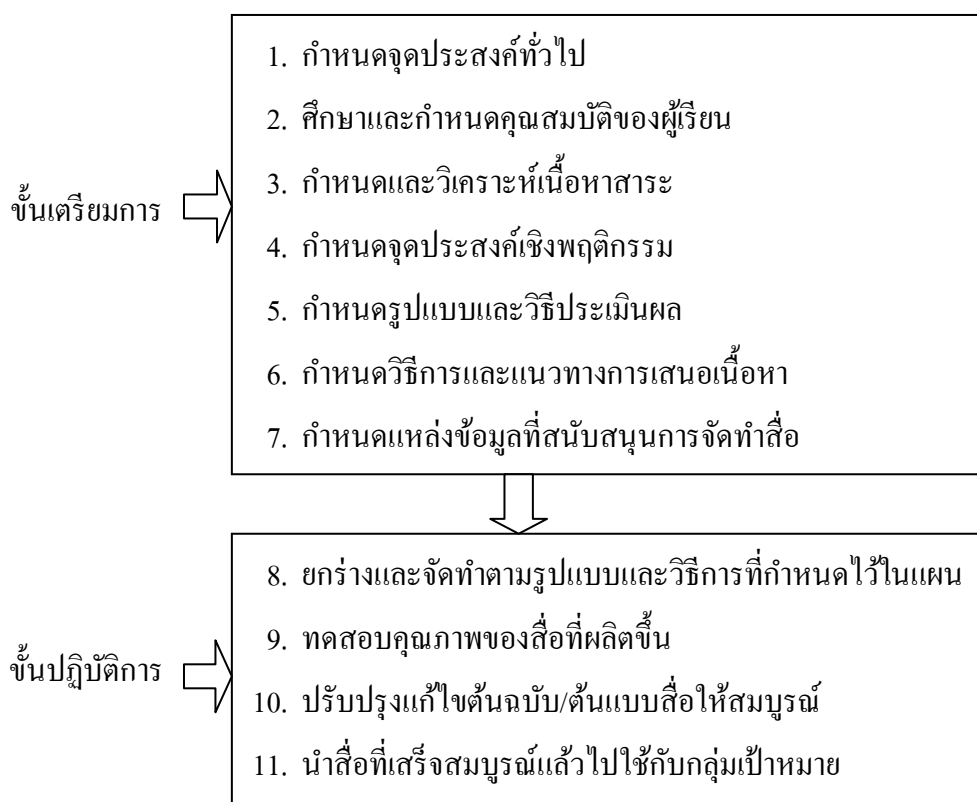
ขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการเรียน

ขั้นตอนการผลิตเอกสารประกอบการเรียนนั้น มีความสำคัญที่ผู้สร้างต้องวางแผนและเรียงลำดับขั้นตอนในการสร้าง เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารประกอบการเรียนที่สมบูรณ์ ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีนักวิชาการทางด้านการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดทำเอกสารประกอบการเรียนได้ให้แนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอน เพื่อนำมาสร้างเอกสารประกอบการเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 37 – 39) กล่าวว่า การผลิตสื่อการเรียนรู้แต่ละประเภทอาจมีขั้นตอนและวิธีการผลิตที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไป ในที่นี้จะนำเสนอกระบวนการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้กับการผลิตสื่อการเรียนรู้ทั่วไป ซึ่งมีกระบวนการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของการผลิตสื่อ
2. ศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน โดยพิจารณาว่าผู้ที่จะใช้สื่อชิ้นนั้นคือใคร มีความรู้และประสบการณ์เดิมมาอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดคุณสมบัติให้เหมาะสม
3. กำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระว่า จะต้องประกอบด้วยเนื้อหาสาระอะไรบ้าง ทั้งที่ควรจะต้องพิจารณากำหนดเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ และเหมาะสมกับผู้เรียนด้วย
4. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการตีความและจำแนกแยกย่อยจุดประสงค์ทั่วไปให้ละเอียดลงไปถึงขั้นที่ทราบได้ว่า เมื่อผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อชิ้นนั้นแล้วสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป
5. กำหนดรูปแบบและวิธีประเมินผล
6. กำหนดวิธีการและแนวทางการเสนอเนื้อหา เป็นการวางแผนว่าจะเสนอเนื้อหาสาระในรูปแบบใด เรียงลำดับหัวข้อและเนื้อหาอย่างไร มีตัวอย่าง มีการนำเรื่อง สรุปเรื่อง หรือทบทวนเรื่องอย่างไร ควรมีแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมแทรกอยู่ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง
7. กำหนดแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะผลิตสื่อการเรียนรู้ชนิดใด อาจจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อเทคโนโลยี ผู้ผลิตจะต้องกำหนดว่าจะหาข้อมูลสนับสนุนได้จากแหล่งใด เช่น แหล่งค้นคว้าเกี่ยวกับเนื้อหา ภาพประกอบ แผนภูมิ เป็นต้น
8. ขกร่างและจัดทำสื่อการเรียนรู้ตามรูปแบบและวิธีการที่กำหนดไว้

9. ทดสอบคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้น โดยนำสื่อต้นแบบไปทดลองใช้กับกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของผู้เรียนที่จะต้องใช้สื่อ นั้น ใช้สื่อต้นแบบนี้จัดการเรียนการสอนจริงๆ เพื่อศึกษาข้อบกพร่องต่าง ๆ สำหรับนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงสื่อให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
10. ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ตามข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้
11. นำสื่อที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปใช้

แผนภาพ 2.1 กระบวนการผลิตสื่อการเรียนรู้

ศุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 44) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการเรียนการสอนว่าขั้นตอนการผลิตจะเหมือนกับขั้นตอนการผลิตสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอนทั่วไป มีขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหา และสาเหตุจากการเรียนการสอน ซึ่งอาจได้มาจาก
 - 1.1 การสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการสอน
 - 1.2 การบันทึกปัญหาและข้อมูลระหว่างสอน
 - 1.3 การศึกษาและวิเคราะห์ผลการเรียนของผู้เรียน

2. ศึกษารายละเอียดในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและผลการเรียนรู้ หรือจุดประสงค์และกิจกรรมที่เป็นปัญหา
3. เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมแบ่งเป็นบทเป็นตอนหรือเป็นเรื่อง เพื่อแก้ปัญหาที่พบ
4. ศึกษารูปแบบของการเขียนเอกสารประกอบการเรียนการสอนและกำหนด ส่วนประกอบภายในของเอกสารประกอบการเรียนการสอน
5. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการ และ สื่อประกอบเอกสาร
6. เขียนเนื้อหาในแต่ละตอน รวมทั้งภาพประกอบ แผนภูมิ และข้อทดสอบให้สอดคล้อง กับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
7. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
8. นำไปทดลองใช้ในห้องเรียนและเก็บบันทึกผลการใช้
9. นำผลที่ได้มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง (อาจทดลองใช้มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงเอกสารประกอบการสอนให้เกิดความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด)
10. นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาที่พบ

จินตนา ไบกาชุยี. (2542 : 25, อ้างถึงใน สันทนา สงครินทร์. 2555 : 13-14) กล่าวว่า ก่อนที่จะเขียนเอกสารประกอบการสอน ผู้เขียนควรจะทราบถึงเทคนิคการเขียนและข้อมูลควรพิจารณา บางประการ ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ควรพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายในด้านจิตวิทยา วุฒิภาวะ และวัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้เรียนในแต่ละระดับย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน ทั้งในด้านเนื้อหา การใช้ ภาษา ภาพประกอบ และขนาดตัวอักษรที่ใช้ในเอกสารประกอบการสอน
2. การกำหนดเนื้อหาต้องมีความถูกต้องและเหมาะสม ความถูกต้อง ได้แก่ การมีเนื้อหา สาระตามที่หลักสูตรกำหนด มีความเที่ยงตรงของข้อมูลที่น่าเสนอ มีความชัดเจนทันสมัย เป็นปัจจุบัน ไม่กำกวมสับสน หรือเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง ส่วนความเหมาะสม ได้แก่ ความยากง่ายของเนื้อหาสาระ โดยพิจารณาถึงในด้านวัยวุฒิ ประสบการณ์ และพื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การเรียบเรียงถ้อยคำ เป็นเทคนิคสำคัญในการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งมีหลักดังนี้
 - 3.1 รูปแบบควรเขียนให้สั้นกะทัดรัด แต่ได้ใจความ ไม่มีคำขยายที่ทำให้ยึดเยื้อโดย ไม่จำเป็น

3.2 การเว้นวรรคตอน ควรฝึกให้เป็นนิสัย เพราะการเขียนโดยไม่เว้นวรรคตอนหรือเว้นวรรคตอนผิด อาจจะทำให้ผิดความหมายและเกิดความเสียหายต่อผู้เรียนได้

3.3 การย่อหน้า ควรย่อหน้าเมื่อเปลี่ยนประเด็นของเนื้อหา หรือเพื่อต้องการดึงดูดความสนใจของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมเป็นสำคัญ

4. การใช้ภาษา ควรเขียนให้อ่านง่ายและเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว คำนี้ถึงเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมายในการที่จะสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำซาก และเล่นคำจนผู้เรียนสับสน

5. เทคนิคการนำเสนอ ควรจะต้องมีความน่าสนใจ เร้าใจ ชวนให้ติดตาม ใครรู้ ใครศึกษาต่อไป ไม่บรรจุความรู้และข้อมูลที่อัดแน่นจนเกินไป ควรมีการสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองระหว่างผู้เขียนกับผู้เรียน เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารในเชิงการพูดคุยเสมือนตัวหนังสือมีชีวิต การใช้ภาพประกอบการนำเสนอก็เป็นเทคนิคหนึ่งที่จะช่วยเร้าความสนใจ หรือเพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรใช้ภาษาที่สอดคล้องกับเนื้อหา มีขนาดพอเหมาะ และมีความชัดเจน มีเทคนิคการใช้คำถามนำที่กระตุ้นความคิดของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบ ในเนื้อหาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ตนกำลังศึกษามากขึ้น การมีกิจกรรม แบบฝึกหัด แบบประเมินผล หรือแบบทดสอบ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้การใช้เอกสารประกอบการสอนบรรลุจุดประสงค์ได้เป็นอย่างดี

ประภาพรณ เต็งวงศ์ (2550 : 43) ได้เสนอขั้นตอนการเขียนเอกสารประกอบการเรียนดังต่อไปนี้

1. สังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนและบันทึกรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นไว้
2. ศึกษาสาเหตุของการเกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอน แล้วพิจารณาปัญหาที่มีผลเสียต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด
3. ศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์หลักสูตร
4. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้
5. ปรัชญาผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
6. กำหนดโครงร่างกระบวนการแก้ปัญหาในสาระการเรียนรู้นั้น เป็นบทหรือตอน
7. ศึกษารูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการเรียน
8. กำหนดส่วนประกอบภายในเอกสาร

9. รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเขียนทฤษฎี หลักการ เนื้อหา วิธีการ ภาพ แผนภูมิ
10. ลงมือเขียนเนื้อหาแต่ละเล่ม
11. ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญให้ช่วยพิจารณาปรับปรุงแก้ไข
12. นำไปทดลองใช้สอนในห้องเรียน
13. ประเมินผลการใช้เอกสารและการจัดการเรียนการสอน
14. ปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์

ถวัลย์ มาศจรัส และคณะ (2550 : 20-23) สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการสอนมีขั้นตอนการสร้าง 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุจากการเรียนการสอน เพื่อการสร้างเอกสารประกอบการสอน
2. ศึกษาหลักสูตร โดยละเอียด เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา จุดประสงค์และกิจกรรม
3. เลือกเนื้อหาที่เหมาะสม แบ่งเป็นบทเป็นตอน หรือเป็นเรื่องเพื่อแก้ปัญหาที่พบ
4. ศึกษารูปแบบของการเขียนเอกสารประกอบการสอน และกำหนดส่วนประกอบภายในของเอกสารประกอบการสอน
5. ศึกษาค้นคว้า รวบรวมเนื้อหาสาระจากตำราเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการ และสื่อประกอบเอกสารประกอบการสอน
6. เขียนเนื้อหาในแต่ละตอนโดยละเอียด ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อย รวมทั้งภาพประกอบ แผนภูมิ และข้อทดสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
7. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำผลที่ได้มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงส่วนที่บกพร่อง
8. นำไปทดลองใช้ในห้องเรียนและเก็บบันทึกผลการใช้
9. นำผลที่ได้มาใช้พิจารณาและปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง
10. นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหากจากข้อ 1

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสร้างเอกสารประกอบการเรียนจะมีขั้นตอนการสร้างเหมือนกับขั้นตอนการผลิตสื่อวัตกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ซึ่งในกระบวนการการสร้าง ผู้สอนจะต้องสังเกตปัญหา ศึกษาสาเหตุและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากการเรียนการสอน ศึกษาหลักสูตร วิเคราะห์หลักสูตร เนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และศึกษารูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการเรียน กำหนดส่วนประกอบภายในเอกสารประกอบการเรียน รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเขียนเนื้อหาในแต่ละเล่ม แต่ละตอน ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ นำไปทดลองใช้ในห้องเรียน ประเมินผล และปรับปรุงเอกสารประกอบการเรียนให้สมบูรณ์

ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน

สุวิทย์ มูลคำ และ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 45-46) กล่าวว่าไว้ว่า เอกสารประกอบการเรียน ไม่มีรูปแบบที่จำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ผลิตที่จะคำนึงถึงลักษณะการนำไปใช้ และกลุ่มผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยได้เสนอแนะส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนไว้ดังนี้

1. ส่วนนำ ควรมีส่วนประกอบด้วย

- 1.1 ปกนอก
- 1.2 ปกใน
- 1.3 คำนำ
- 1.4 สารบัญ
- 1.5 คำชี้แจง หรือคำแนะนำการใช้
- 1.6 จุดประสงค์หลัก

2. ส่วนเนื้อหา อาจแบ่งเป็นเรื่องย่อย หรือเป็นตอนตามลักษณะของเนื้อหา ควรมีส่วนประกอบ คือ

- 2.1 ชื่อบท ชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง
- 2.2 หัวข้อเรื่องย่อย
- 2.3 จุดประสงค์การเรียนรู้
- 2.4 กิจกรรมหลัก
- 2.5 เนื้อหาโดยละเอียดหรือใบความรู้
- 2.6 กิจกรรมฝึกทักษะ หรือแบบฝึกหรือใบงาน
- 2.7 บทสรุป (ถ้ามี)
- 2.8 ควรมีข้อทดสอบก่อนเรียนหรือหลังเรียน

3. ส่วนอ้างอิง อาจอยู่ส่วนท้ายของเนื้อหาในแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายเล่มเอกสาร ควรมีส่วนประกอบคือ

- 3.1 เอกสารอ้างอิงประจำบทหรือบรรณานุกรม
- 3.2 ภาคผนวก (ถ้ามี) เช่น เฉลยแบบฝึกหัด

ประภาพรณ เส็งวงศ์ (2550 : 42) กล่าวว่าไว้ว่า ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน ควรประกอบด้วยหัวข้อ ดังนี้

1. ความสำคัญและการเกิดปัญหาการจัดการเรียนการสอน
2. จุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหา

3. เนื้อหา
4. วิธีดำเนินการ กิจกรรมและวิธีสอน
5. การวัดผลและประเมินผล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนไม่มีรูปแบบที่จำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูผู้สอน และลักษณะการนำไปใช้กับนักเรียนแต่ละระดับชั้นเรียน ซึ่งอาจมีส่วนประกอบดังนี้ ส่วนปก ส่วนเนื้อหา ส่วนอ้างอิง หรืออาจแบ่งเป็นหน่วย หรือบทเรียน ประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล เพื่อให้การจัดการเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ พัฒนาทักษะในการเรียนรู้ของนักเรียน

ประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียน มุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ครูผู้สอนสามารถใช้เอกสารประกอบการเรียนที่สร้างขึ้นในการสอนผู้เรียนได้อย่างมั่นใจและมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาอย่างแท้จริง มีผู้ให้ข้อมูลด้านประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนไว้ ดังนี้

ศุชาติ ศิริสุขไพบุลย์ (2550 : 6) กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนไว้ ดังนี้

1. ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในการศึกษาทบทวนทั้งในระหว่างเรียนและหลังเรียน
2. ใช้เพื่อแสดงถึงความสามารถหรือความเชี่ยวชาญทางวิชาการของผู้สอน (จึงต้องเป็นผลงานของตนเอง ไม่ได้ลอกใครมา)

ศุภาพร สิงห์ทอง (2551 : 46) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนไว้ว่า ความสำคัญของเอกสารประกอบการเรียนมีหลายประการดังนี้ คือ

1. ช่วยขยายเนื้อหาในแบบเรียนให้กว้างขวางขึ้น เอกสารประกอบการเรียนจัดทำขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะส่วนย่อยที่ช่วยเน้นขยายเนื้อหา และยังมีภาพประกอบทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้กว้างขวางขึ้น ดีขึ้น และง่ายขึ้น
2. สร้างเสริมนิสัยรักการค้นคว้าและพัฒนาการอ่านเอกสารประกอบการเรียน เด็กสามารถอ่านได้อย่างอิสระ ไม่จำกัดสถานที่ เป็นการเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้รักการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกทักษะในการอ่านอยู่เสมอ รวมทั้งเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกด้วย
3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านหนังสือ เอกสารประกอบการเรียนมีเรื่องราว เนื้อหาที่สนุกสนานเพลิดเพลิน มีภาพประกอบและเหมาะสมกับวัย จึงสามารถเร้าความสนใจที่จะอ่านมากกว่าแบบเรียน ซึ่งจะปลูกฝังให้เกิดนิสัยรักการอ่านในที่สุด

4. ช่วยลดความวิตกกังวลทางด้านจิตใจของเด็ก เอกสารประกอบการเรียนที่เป็นเรื่องราวสามารถลดความวิตกกังวลทางด้านจิตใจ พร้อมเสริมสร้างคุณธรรมได้ดีกว่าแบบเรียนทั่วไป

5. ช่วยให้เด็กได้รับความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ลับสมองและส่งเสริมชาวปัญญา เอกสารประกอบการเรียนมีเนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวที่สนุกสนาน แฝงไว้ด้วยความรู้ มีความเหมาะสมกับวัย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเพลิดเพลิน ส่งเสริมชาวปัญญาให้แก่เด็ก

นคร พันธุ์รงค์ (2553: 25) กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียน ดังนี้

1. เป็นผลงานทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนมีโอกาส คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ทางด้านวิชาการ เพราะครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตร ศึกษาคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ วิเคราะห์เวลา และเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชาที่สอน

2. เป็นผลงานทางด้านวิชาการที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งในส่วนที่เป็นเนื้อหาวิชา และในส่วนที่เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ

3. เป็นผลงานทางด้านวิชาการที่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอนสามารถค้นคว้าในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่สอนได้อย่างเต็มความสามารถ

4. เป็นผลงานทางด้านวิชาการที่ครูผู้สอนสามารถจัดเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างละเอียด และสอดคล้องกับสภาพการสอนจริงในห้องเรียน

5. เป็นผลงานทางด้านวิชาการที่ช่วยให้ครูผู้สอนสามารถใช้เป็นคู่มือการสอนได้เป็นอย่างดี และยังสามารถใช้เป็นคู่มือครูที่สอนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้คือ สามารถสนองความต้องการของนักเรียนในการใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเพิ่มประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาสาระที่ถูกต้องของนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น ช่วยเพิ่มแนวคิด ทักษะชีวิตให้แก่นักเรียน และครูผู้สอนสามารถใช้เป็นคู่มือในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และเอกสารที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้ข้อสรุปเพื่อนำไปบูรณาการวางแผนการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้รายงานได้ประยุกต์ใช้ขั้นตอนทั้ง 5 ของ ADDIE Model (Kevin Kruse, 2009: 1-2 อ้างถึงใน สุไม บิลไบ. 2557 : 1-2) มาใช้ในการพัฒนาและออกแบบการสร้างเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสำรวจปัญหาและการวิเคราะห์ (Analysis)

ขั้นที่ 2 การออกแบบ (Design)

ขั้นที่ 3 การพัฒนาบทเรียน (Development)

ขั้นที่ 4 การนำไปใช้และทดลองใช้สอน (Implementation)

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข (Evaluation and Revision)

ขั้นที่ 1 การสำรวจปัญหาและการวิเคราะห์ (Analysis)

การวิเคราะห์ในการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหา

ขั้นตอนนี้สำคัญที่สุดของกระบวนการออกแบบเอกสารประกอบการเรียน โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน สารสนเทศเกี่ยวกับความต้องการ ชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียน และหลักสูตรการศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สุขศึกษา และพลศึกษา นำมาสรุปเพื่อสร้างและพัฒนาเป็นเอกสารประกอบการเรียน เริ่มจากการศึกษา และวิเคราะห์ตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อวิเคราะห์ กำหนดหน่วยการเรียนรู้ หรือบทเรียนชีวิต ได้ รายละเอียดของเนื้อหาที่ต้องการแล้วปฏิบัติ ดังนี้

1.1 นำตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางมากำหนดผลการเรียนรู้ และพฤติกรรมบ่งชี้ และกำหนดชื่อหน่วยการเรียนรู้ หรือกำหนดชื่อบทเรียนชีวิตตามลำดับ

1.2 วางแผนจัดลำดับเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และเขียนความสำคัญของเนื้อหา

2. การวิเคราะห์เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน

วัตถุประสงค์ของการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เป็นแนวทางที่กำหนดไว้เพื่อคาดหวังให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถในการเชิงรูปธรรม ในกรอบเนื้อหา หลังจากเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนจบบทเรียนนั้น วัตถุประสงค์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเขียนพฤติกรรมบ่งชี้ ที่สามารถวัดได้ สังเกตได้ ทำได้ คิดแก้ปัญหาได้ว่า นักเรียนมีพฤติกรรมอย่างไรในระหว่างการเรียน หรือหลังจากเรียนจบการเรียนแล้ว

3. การวิเคราะห์มาตรฐานและสาระการเรียนรู้ ในการวิเคราะห์มาตรฐานและสาระการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้ยึดหลักตามมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้แกนกลาง

4. วิเคราะห์ผลการเรียนรู้และพฤติกรรมบ่งชี้ โดยนำผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ มาวิเคราะห์กำหนดเป็นหลักในแต่ละบทเรียน โดยการขยายความมีรายละเอียดดังนี้

4.1 กำหนดวิเคราะห์เนื้อหา แนวคิดที่สำคัญ (Concept) ที่คาดหวังว่าต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้

4.2 เขียนสาระการเรียนรู้สั้น ๆ ทุกหัวข้อ จากนั้นนำสาระการเรียนรู้มาจัดทำผังเนื้อหา การเรียนรู้ (Webbing)

4.3 กำหนดผลการเรียนรู้ และพฤติกรรมบ่งชี้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้

4.5 จัดหารูปภาพที่สัมพันธ์กับเนื้อหา

4.6 กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับเนื้อหา

4.7 ร่างแบบฝึกทักษะท้ายบทเรียนชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ความคิด ทักษะกระบวนการ

5. การกำหนดขอบข่ายของแต่ละบทเรียนชีวิตของเอกสารประกอบการเรียน หมายถึง การกำหนดความสัมพันธ์ ความสอดคล้องของเนื้อหาแต่ละหัวข้อย่อย ในกรณีที่สาระเนื้อหาในหน่วย การเรียนรู้ดังกล่าว แยกเป็นหัวเรื่องย่อยหลายข้อ จำเป็นต้องกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละเรื่องเพื่อ ความสัมพันธ์และสอดคล้องกับตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

6. การลงมือเขียนร่างรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละตอนที่สอดคล้องสัมพันธ์และ ต่อเนื่อง โดยพิจารณาถึงความเชื่อมโยงของแต่ละเรื่อง

ขั้นที่ 2 การออกแบบ (Design)

การออกแบบเป็นการวางแผนเพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน ดำเนินการ ดังนี้

1. การสร้างแผนผังขั้นตอน (Flowchart) แผนผังเปรียบเทียบเหมือนพิมพ์เขียวในการสร้าง หรือพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เป็นตัวนำทางหรือแนวทางในผลิตการสื่อการเรียนรู้ หรือการ พัฒนาเอกสารประกอบการเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ

2. ลงมือเขียนเนื้อหาเอกสารประกอบการเรียน ตามแนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์ การออกแบบเอกสารประกอบการเรียน

ขั้นที่ 3 การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน (Development)

การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน นับว่ามีความสำคัญประการหนึ่ง เนื่องจากเป็น ขั้นตอนที่จะได้นวัตกรรมที่ดี มีประสิทธิภาพ ภายหลังจากการเขียนในแต่ละบทเรียน โดยมี องค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งในขั้นนี้ได้นำเอกสารประกอบการเรียน ที่อัดสำเนาสมบูรณ์ แต่ละ หน่วยการเรียนรู้ ตรวจสอบความสมบูรณ์ ดังนี้

1. ตรวจสอบด้วยตนเองในด้านรูปแบบ สิ่งทีคาดหวัง ข้อมูลและความสมบูรณ์ของเนื้อหา ภาพประกอบ แบบฝึกทักษะท้ายบทเรียนชีวิต
2. ตรวจสอบโดยครูผู้สอนรายวิชาสุศึกษาในโรงเรียน ในด้านเนื้อหา รูปแบบ แนวคิดที่สำคัญ แผนผังเนื้อหาการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ พฤติกรรมบ่งชี้ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสาระการเรียนรู้แต่ละตอน ข้อมูลและความสมบูรณ์ของเนื้อหา ภาพประกอบ แบบฝึกทักษะกระบวนการ
3. ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ด้านรูปแบบ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสาระเนื้อหา ข้อมูล และความสมบูรณ์ของเนื้อหา ภาพประกอบ เอกสารอ้างอิง และแบบฝึกทักษะกระบวนการ
4. ตรวจสอบโดยนำมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ พิจารณาด้านความเหมาะสม สาระของเนื้อหา ความทันสมัยของข้อมูล และความสมบูรณ์ของเนื้อหา ภาพประกอบ เอกสารอ้างอิง และแบบฝึกทักษะท้ายหน่วย

ขั้นที่ 4 นำไปใช้และทดลองใช้ (Implementation) เพื่อประเมินผล

1. นำเอกสารประกอบการเรียนที่สร้างขึ้นมา ไปทดลองหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียน และพัฒนาปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เกิดความเหมาะสม ทั้งกรณีศึกษา กรอบเนื้อหา เพื่อหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนให้เหมาะสม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบและประเมินบทเรียนก่อน เพื่อประเมินผลในขั้นแรกของเอกสารประกอบการเรียนว่ามีคุณภาพอย่างไร ซึ่งพิจารณา ดังนี้
 - 1.1 การตรวจสอบความถูกต้องของการพิมพ์
 - 1.2 การทดสอบก่อนเรียน จำเป็นต้องมีการทดสอบก่อนเรียน และทดสอบแต่ละบทเรียนชีวิต ก่อนที่จะนำไปใช้งาน
 - 1.3 การประเมินผล มีจุดประสงค์เพื่อการประเมินผลเอกสารประกอบการเรียน การประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และการประเมินผลความพึงพอใจต่อการใช้เอกสารประกอบการเรียน
2. นำเอกสารประกอบการเรียนที่ผ่านการประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข เพื่อประเมินคุณภาพก่อนนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินคุณภาพของเอกสารประกอบการเรียนเป็นแนวทาง ดังนี้
 - 2.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา
 - 2.2 ตรวจสอบความเหมาะสมของสื่อ / รูปภาพ

2.3 ตรวจสอบความถูกต้อง

2.4 ตรวจสอบกิจกรรมต่อเนื่อง แบบฝึกทักษะกระบวนการ

3. ใช้เอกสารประกอบการเรียนที่ผ่านการประเมินผล เพื่อหาคุณภาพและปรับปรุงแก้ไข ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อพิจารณาในรายละเอียดยิ่งขึ้น และมีการบันทึกผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถประยุกต์ความรู้ ประสบการณ์จากการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะกระบวนการ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข (Evaluation and Revision)

การประเมินผลเอกสารประกอบการเรียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะได้นำข้อมูลจากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขเอกสารประกอบการเรียน ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสร้างและพัฒนการใช้เอกสารประกอบการเรียนของนักเรียน และประกอบการจัดกิจกรรมการสอนของครูต่อไป ก่อนที่จะเผยแพร่

การหาคุณภาพของเอกสารประกอบการเรียน

ในการสร้างเอกสารประกอบการเรียน จะต้องประเมินผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนให้ได้มาตรฐานเสียก่อนที่จะนำออกมาเผยแพร่

วโร เฟ็งส์วส์ดี (2551 : 42-46) กล่าวว่า การหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียน ต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตสื่อการสอนจะพึงพอใจว่าหากชุดฝึกกิจกรรมมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว สื่อการสอนนั้นก็มีความดีที่จะนำไปสอนนักเรียนและคุ้มแก่การลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนด ค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) ซึ่งมีรายละเอียดที่ผู้รายงานประยุกต์มาใช้ในการหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียน ดังนี้

1. ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transition Behavior) คือ ระเมินผลต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรม เรียกว่า “กระบวนการ” ของนักเรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมตรงตามแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของเอกสารประกอบการเรียนที่เป็นนวัตกรรมที่ผู้รายงานสร้างขึ้น

2. ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) คือ ประเมินผลลัพธ์ของนักเรียน โดยพิจารณาจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนทุกเล่ม เกณฑ์ประสิทธิภาพ E_1/E_2 เช่น 80/80 มีความหมาย ดังนี้

80 ตัวแรก หมายความว่า เมื่อเรียนนวัตกรรมแล้วผู้เรียนจะสามารถทำกิจกรรมและการทดสอบได้ผลเฉลี่ย ร้อยละ 80 เรียกว่า E_1

80 ตัวหลัง หมายความว่า ผู้เรียนทำการทดลองวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนหลังการใช้เอกสารประกอบการเรียนได้ผลเฉลี่ย ร้อยละ 80 เรียกว่า E_2

ชัยรงค์ พรหมวงษ์ (2556 : 7-19) กล่าวว่า เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตสื่อการเรียนจะพึงพอใจว่าหากสื่อการเรียนที่มีประสิทธิภาพถึงระดับนี้แล้วสื่อการเรียนก็จะมีคุณค่าที่จะนำไปสอนนักเรียน และคุ้มค่าต่อการลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก สำหรับเกณฑ์ประสิทธิภาพทำได้โดยการประเมินพฤติกรรมของนักเรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยการกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) ประสิทธิภาพของกระบวนการ (process) ของผู้เรียน สืบเนื่องจากการประกอบกิจกรรมกลุ่มหรือรายบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (product) ของผู้เรียน พิจารณาจากการสอบหลังเรียน ขั้นตอนการทดลองประสิทธิภาพ เมื่อผลิตสื่อการเรียนการสอนเพื่อเป็นต้นแบบแล้วต้องนำสื่อการเรียนการสอนไปทดสอบประสิทธิภาพตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบบเดี่ยว (1 : 1) นำเอกสารประกอบการเรียนไปทดลองใช้กับผู้เรียน 1 - 3 คน โดยทดสอบกับผู้เรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน กำหนดหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่วนภาษา ภาพประกอบเรื่องต่าง ๆ โดยปกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบนี้จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก

2. แบบกลุ่มย่อย (1 : 10) นำเอกสารประกอบการเรียนที่ปรับปรุงแล้ว ทดลองกับผู้เรียน 6 - 10 คน คณะผู้เรียนที่เก่งกับอ่อน กำหนดหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงในคราวนี้คะแนนของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้น

3. แบบกลุ่มใหญ่ (1 : 100) นำเอกสารประกอบการเรียนไปทดลองใช้ทดลองกับผู้เรียน ทั้งชั้น 30 - 100 คน กำหนดหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุงผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

บุญชม ศรีสะอาด (2556 : 153 - 156) กล่าวถึงเกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม
นิยมใช้เกณฑ์ 80/80 มีวิธีการ 2 แนวทาง ดังนี้

1. พิจารณาจากผู้เรียนจำนวนมาก (ร้อยละ 80) สามารถบรรลุผลในระดับสูง (ร้อยละ 80)
กรณีนี้เป็นนวัตกรรมสั้น ๆ ใช้เวลาน้อย เนื้อหาที่สอนมีเรื่องเดียว เกณฑ์ 80/80 หมายถึง มีไม่ต่ำกว่า
ร้อยละ 80 ของผู้เรียนที่ทำได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม ซึ่งเป็นผลของการสอบวัดหลังจาก
การทดลองสอน

2. พิจารณาจากผลระหว่างดำเนินการ และผลเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการโดยเฉลี่ยอยู่ใน
ระดับสูง (เช่น ร้อยละ 80) กรณีนี้ใช้การสอนหลายครั้ง มีเนื้อหาสาระมาก มีการวัดผลระหว่างเรียน
หลายครั้ง เกณฑ์ 80/80 มีความหมาย ดังนี้

80 ตัวแรก เป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)

80 ตัวหลัง เป็นประสิทธิภาพของผลโดยรวม (E_2)

$$\text{ประสิทธิภาพ} = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนที่สอบได้ของทุกคน} \times 100}{\text{ผลรวมของคะแนนเต็มจากทุกคน}}$$

ประสิทธิภาพเป็นร้อยละของค่าเฉลี่ย เมื่อเทียบกับคะแนนเต็มซึ่งต้องมีค่าสูง จึงจะชี้
ถึงประสิทธิภาพได้ กรณีนี้ใช้ร้อยละ 80

80 ตัวแรก เป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ เกิดจากการนำคะแนนที่สอบได้
ระหว่างดำเนินการมาหาค่าเฉลี่ยแล้วเทียบเป็นร้อยละ ซึ่งต้องได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

80 ตัวหลัง เป็นประสิทธิภาพของผลโดยรวม เกิดจากการนำคะแนนจากการวัดผล
โดยรวมเมื่อสิ้นสุดการสอนหรือสิ้นสุดการทดลอง มาหาค่าเฉลี่ยแล้วเทียบเป็นร้อยละ ซึ่งต้องได้ไม่ต่ำ
กว่าร้อยละ 80

ซึ่งการกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับของประสิทธิภาพของเอกสารประกอบ
การเรียนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้พัฒนาเอกสารประกอบการเรียนพึงพอใจว่า
หากเอกสารประกอบการเรียน มีคุณค่าที่จะนำไปประกอบการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถทำใ้
นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 80ขึ้นไป การคำนวณหาประสิทธิภาพ
ของเอกสารประกอบการเรียน สามารถคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

จากสูตร

$$E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100$$

$$\text{และ } E_2 = \frac{\sum y}{N} \times 100$$

$\sum x$	แทน	คะแนนรวมของนักเรียนจากการแบบฝึกทักษะหรือแบบทดสอบ แต่ละหน่วยการเรียนรู้
$\sum y$	แทน	คะแนนรวมของนักเรียนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน
N	แทน	จำนวนนักเรียน
A	แทน	คะแนนเต็มของแบบทดสอบหรือแบบฝึกกิจกรรมระหว่างเรียน
B	แทน	คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เกิดขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจัดการศึกษามีเป้าหมายสำคัญที่สุด คือ การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองสูงสุด ตามกำลัง หรือศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งคุณค่าของการเรียนรู้ คือ การได้นำสิ่งที่เรียนรู้มานั้นไปปฏิบัติให้เกิดผล ดังนั้นหลักการจัดการเรียนรู้จึงควรศึกษาแนวคิดทฤษฎีปรัชญาทางการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีนักการศึกษาและสถาบันที่เกี่ยวข้องให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้หลายท่าน ดังนี้

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2550 : 12) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ กระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้นคว้าและสร้างข้อความรู้ตามความถนัดด้วยตนเอง เด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่กระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับเจตคติในตนเอง เป็นการสร้างความรู้อย่างมีกระบวนการ ได้ผลงานที่ดี และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ดี

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2550 : 17) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด คือ การจัดการเรียนรู้โดยให้ออกาสผู้เรียนได้ค้นพบความรู้เอง โดยการมีส่วนร่วมในการสร้างผลิตผลที่มีความหมายแก่ตนเอง และการเรียนรู้ที่มีพลังความคิดมากที่สุดเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งที่ดี มีความหมายต่อตนเอง

วรภัทร์ ภูเจริญ (2550 : 42) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ กิจกรรมใดๆ ที่ผู้สอนตั้งใจกระทำเพื่อผลประโยชน์ของผู้เรียนรวมทั้งสอนให้รู้วิธีเรียน

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2550 : 61) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยใช้กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2551 : 9) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด คือ การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิต ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

ชนาธิป พรกุล (2554 : 14) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลอง และการสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะต้องเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้วางแผนจัดการชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน

ทิสนา แจมมณี (2555 : 119 - 120) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ “เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับการเรียน และประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัว ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ข้อมูล คิดวิเคราะห์ สร้างความหมาย ความเข้าใจในสาระ และกระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งได้ลงมือปฏิบัติ จัดกระทำ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอันจะทำให้ผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้อย่างแท้จริง”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดเป็น เกิดทักษะการศึกษาค้นคว้า การแลกเปลี่ยนความรู้เดิมเพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ร่วมกัน ผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ผ่านการลงมือปฏิบัติ เพื่อร่วมคิด ร่วมสรุป และนำเสนอความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และสามารถนำความรู้ ทักษะ เจตคติที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและผู้อื่น

หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ทิสนา แคมมณี (2555 : 123–148) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ สามารถทำได้หลากหลายลักษณะที่แตกต่างกัน แต่จริงแล้วการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดหรือหลักการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลากหลายลักษณะ แม้ว่าจะใช้กระบวนการหรือวิธีการที่แตกต่างกันไป แต่หากวิธีการ และกระบวนการนั้นช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว และผู้เรียนได้สร้างความหมายของสิ่งที่เรียนรู้ จนเกิดเป็นความเข้าใจที่แท้จริง ก็ถือว่าการสอนนั้นๆ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ ดังจะนำเสนอแนวคิดในการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแบบต่างๆ โดยการใช้จุดเน้นการจัดการเรียนการสอนนั้นๆ เป็นเกณฑ์ ดังนี้

1. แบบเน้นตัวผู้เรียน

1.1 การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ(Individualized Instruction) เป็นการจัดสภาพการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล โดยคำนึงภูมิหลังและสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของแต่ละคนด้วย ผู้สอนจำเป็นต้องวินิจฉัยผู้เรียนและทดสอบผู้เรียนก่อนเรียน และใช้ผลวินิจฉัยในการวางแผนการจัดการเรียนให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้เรียนจะดำเนินการตามแผนและประเมินผลการเรียนรู้ของตน โดยมีผู้สอนให้ความช่วยเหลือ เก็บข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป (Karlin & Berger. 1974 : 17 - 30, 214 - 229 อ้างถึงใน ทิสนา แคมมณี (2555 : 124)

1.2 การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง (Self - Directed Learning) เป็นการให้โอกาสผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครอบคลุมวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของตน การตั้งวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียนรู้ การแสวงแหล่งความรู้ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงการประเมินตนเอง โดยครูอยู่ในฐานะกัลยาณมิตร ทำหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษาผู้เรียนในการวินิจฉัยความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบการเรียนรู้ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งการเรียนรู้ไปกับผู้เรียน และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย (ทิสนา แคมมณี. 2555 : 125)

2. แบบเน้นความรู้ ความสามารถ

2.1 การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning) เป็นกระบวนการในการดำเนินการให้ผู้เรียนทุกคน ซึ่งมีความสามารถและสติปัญญาที่ต่างกัน สามารถเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง โดยมีการประเมินผลว่าผู้เรียนรู้จริงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงจะสามารถไปเรียนตามวัตถุประสงค์อื่นได้

หากว่าผู้เรียนยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้สอนต้องหาวิธีการ สื่อ หรือนวัตกรรมต่างๆ มาช่วยจนผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ครบทุกวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 127)

2.2 การจัดการเรียนการสอนแบบรับประกันผล (Verification Teaching) เป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ โดยผู้เรียนรับรู้มาก่อนว่าจะมีการทดสอบตามวัตถุประสงค์นั้น จากผลการทดสอบหากผู้เรียนยังไม่เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ผู้สอนจะต้องดำเนินการสอนซ้ำให้แก่ผู้เรียนอีกครั้ง ที่ไม่ผ่านวัตถุประสงค์นั้น ๆ และทำการทดสอบใหม่จนกระทั่งผู้เรียนทุกคนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้นต้องเหมาะสมและเป็นไปได้สำหรับผู้เรียน (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 129)

2.3 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept-Based Instruction) เป็นการวางแผนการจัดการเรียนการสอน โดยการระดมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับและดำเนินการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการและกระบวนการต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมโนทัศน์ (มโนทัศน์ดังกล่าว ควรเป็นมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง) และสามารถนำมโนทัศน์นั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ รวมทั้งมีการประเมินผล โดยมุ่งไปที่ความเข้าใจของผู้เรียนในมโนทัศน์นั้น ๆ (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 130-131)

3. แบบเน้นประสบการณ์

3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการดำเนินการเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ก่อน และให้ผู้เรียนสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น และนำสิ่งนั้นมาพิจารณาไตร่ตรองจนเกิดความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้แล้วจึงนำความคิดหรือสมมติฐานนั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ต่อไปได้ (ทิสนา เขมมณี. (2555 : 131-132)

3.2 การจัดการเรียนรู้โดยรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นการดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปมีประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน และวางแผนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ลงมือปฏิบัติการรับใช้สังคมตามแผน และนำประสบการณ์ทั้งหลายมาคิดพิจารณาไตร่ตรอง จนกระทั่งเกิดความคิดรวบยอด หลักการ ซึ่งสามารถนำไปทดลอง หรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 132)

3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) เป็นการดำเนินการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการให้ผู้เรียนเข้าไปเผชิญสภาพการณ์จริง ปัญหาจริง ในบริบทจริง เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน จึงเป็นโอกาสที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นจริง ของจริง ได้คิด ได้แสวงหา

ความรู้ ข้อมูล และวิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และมีโอกาสที่จะนำการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติไปใช้ในบริบทอื่น (ทิสนา แคมมณี. 2555 : 133-135)

4. แบบเน้นปัญหา

4.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based Instruction) เป็นการจัดการสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปเผชิญกับสถานการณ์จริง หรือผู้สอนอาจจัดการสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และฝึกกระบวนการวิเคราะห์และแก้ปัญหาพร้อมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเข้าใจในปัญหานั้นอย่างชัดเจน ได้เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหานั้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่างๆ (ทิสนา แคมมณี. 2555 : 137-138)

4.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project-Based Instruction) เป็นการจัดการสภาพการณ์ของการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ร่วมกันเลือกทำโครงการที่ตนสนใจ โดยร่วมกันสำรวจ สืบเสาะ และกำหนดเรื่องที่น่าสนใจ วางแผนในการทำโครงการร่วมกัน ศึกษาข้อมูล ความรู้ที่จำเป็น และลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ จนได้ข้อค้นพบ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่แล้วจึงเขียนรายงาน แล้วนำผลงานและประสบการณ์มาอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดค้น และสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์ทั้งหมด (ทิสนา แคมมณี. 2555 : 139 -140)

5. แบบเน้นทักษะกระบวนการ

5.1 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสอบ (Inquiry Based Instruction) เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่จำเป็นต่อการแสวงหาและศึกษาข้อความรู้ต่าง ๆ เป็นการดำเนินการเรียนการสอน ที่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถามที่เหมาะสม ใช้คำถามในการกระตุ้นการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสืบค้นแหล่งความรู้ ข้อมูล การวิเคราะห์ การสรุปข้อมูล การอภิปรายโต้แย้งทางวิชาการ และการทำงานเป็นกลุ่ม ตัวอย่าง ครูผู้สอนจะมีเอกสาร วัสดุ กระบวนการสอน ทักษะ และการประเมินผลทั้งด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการสืบสอบหาความรู้แก่ผู้เรียน (ทิสนา แคมมณี. 2555 : 141)

5.2 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking Based Instruction) เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ที่ต้องอาศัยสิ่งเร้า สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการคิดที่หลากหลาย การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด คือ การดำเนินการเรียนการสอนโดย

ผู้สอนใช้รูปแบบ วิธีการ และเทคนิคสอนต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด เช่น เกิดความคิดที่ละเอียด กว้างขวาง ลึกซึ้งถูกต้อง เหมาะสม ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดได้หลากหลาย (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 142-143)

5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process Based Instruction) เป็นการเน้นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการดำเนินการร่วมกันภายในกลุ่ม มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิด นิยาม เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ตัวบ่งชี้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายในกลุ่ม รู้จักการวิเคราะห์การเรียนรู้ของตนเอง และผู้สอนมีการวิเคราะห์ ประเมินผลการเรียนทั้งด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการกลุ่ม (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 143-144)

5.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research Based Instruction) เป็นกระบวนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ที่เชื่อถือได้ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิยาม การสอนเน้นกระบวนการวิจัย คือการจัดสภาพของการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัย ตัวบ่งชี้ ผู้สอนมีการนำวิจัยเข้ามาเป็นสื่อในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้สอนและผู้เรียนมีการอภิปรายร่วมกัน และผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการวิจัย (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 144-145)

5.5 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Instruction Emphasizing Self – Learning Process) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีความสนใจอยู่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง นิยาม การจัดสภาพการณ์การเรียนรู้ผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนหาความรู้ด้วยตนเอง และช่วยให้คำปรึกษา แนะนำตามความเหมาะสมเกี่ยวกับแหล่งความรู้ วิธีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ตัวบ่งชี้ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความสนใจของตนเอง และดำเนินการศึกษาด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนมีการวัดประเมินผลการเรียนทั้งทางด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 146)

6. แบบเน้นการบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการ หมายถึง การนำเนื้อหาสาระ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะแบบองค์รวม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และยังช่วยเปิดโลกทัศน์ของผู้สอนและผู้เรียน การเรียนการสอนน่าสนใจ ตื่นเต้น และสามารถคิดได้หลายแง่หลายมุม และสามารถนำความรู้ ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ทิสนา เขมมณี. 2555 : 147)

บทบาทของครูผู้สอนกับการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นสำคัญ

ทิสนา แจมมณี (2550 : 36-37) กล่าวถึงบทบาทของครูในแง่ของการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ไว้ ดังนี้

1. ในการศึกษาเกี่ยวกับการสอน ครูพึงให้ความสนใจในหลักการมิใช่มุ่งความสนใจไปที่เทคนิควิธีการเท่านั้น ครูควรพยายามทำความเข้าใจในหลักการ จับหลักการให้แน่นและหมั่นประยุกต์ใช้หลักการนั้นในสถานการณ์ที่หลากหลาย

2. ครูพึงศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ หรือหลักการต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายและเลือกสรรสิ่งที่ตนเชื่อถือ หมั่นวิเคราะห์การคิด และการกระทำของตนว่าสอดคล้องกันหรือไม่ และศึกษาผลของการกระทำ เพื่อปรับเปลี่ยนหรือยืนยันแนวความคิด ความเชื่อนั้นต่อไป

3. ครูพึงเปิดใจกว้างในการศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ หรือหลักการต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากความคิดของตน และเปิดโอกาสให้ตนเองได้มีประสบการณ์ในสิ่งที่แตกต่างออกไป โดยการทดลองปฏิบัติ หรือศึกษา วิจัย เพื่อพิสูจน์ทดสอบแนวคิดใหม่ ๆ อันอาจจะนำมาสู่ทางเลือกใหม่ ๆ เกิดประสบการณ์แปลกใหม่ มีชีวิตชีวา นำตื่นเต้น นำเรียนรู้ ทั้งสำหรับครูและผู้เรียน

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพชรวิทย์ ยินดีสุข (2550 : 23-24) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูผู้สอนในยุคปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง โดยได้เสนอบทบาทของครูในยุคปัจจุบันที่ต้องสอนหรือฝึกผู้เรียน ดังนี้

1. ฝึกคิด คือ สอนให้ผู้เรียนคิดเองเป็น
2. ฝึกให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าศึกษาให้ลึกซึ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและมีการวิจัยค้นคว้า
3. ฝึกให้ผู้เรียนบริการสังคม คือสิ่งที่เรียนจะมีคุณค่า เมื่อได้ใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ฉะนั้นครูผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สรุปได้ว่า ดังนี้

1. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ เป็นผู้จัดประสบการณ์ รวมทั้งสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนใช้เป็นแนวทางสร้างความรู้ด้วยตนเอง คือผู้สอนที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกนั้นมีบทบาท

2. เป็นผู้จัดการ ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมแบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนทุกคน จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถความสนใจของตน

3. เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม ผู้สอนเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริง พร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

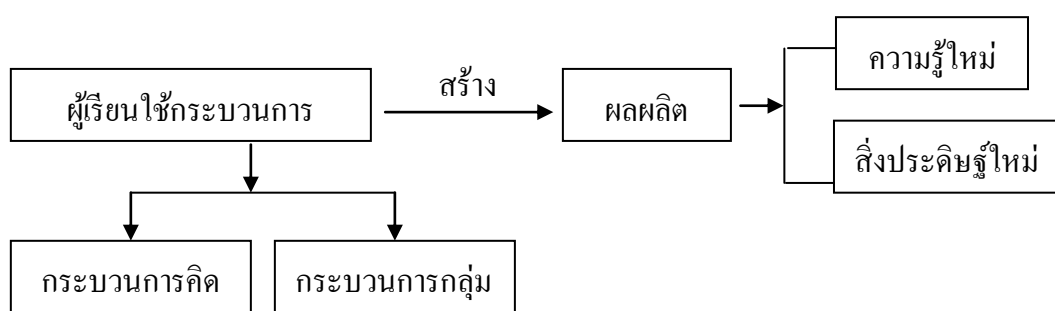
4. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ ผู้สอนต้องคอยให้คำตอบเป็นผู้แนะแนวเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ เพราะการให้ข้อมูล หรือความรู้ในขณะที่ผู้เรียนต้องการจะช่วยทำให้การเรียนรู้มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น

5. เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง ผู้สอนช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์ หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมให้แรงเสริมให้คำชื่นชม

6. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ผู้สอนต้องคอยตรวจสอบที่ผู้เรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะความถูกต้องและประเมินผลงานของนักเรียนเพื่อการพัฒนา

เมื่อพิจารณาผู้เรียน

1. ผู้เรียนสร้างความรู้ (construction) รวมทั้งสร้างสิ่งประดิษฐ์ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ (process skills) คือ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม สร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน (participation) และมีปฏิสัมพันธ์ (interaction)
4. ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข (happy learning)
5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ (Application) ตัวบ่งชี้สำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การให้ผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการสร้างความรู้ใหม่และสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ด้วยตนเอง จะทำให้การเรียนรู้มีความหมาย ดังนี้

แผนภาพ 2.2 การใช้กระบวนการสร้างความรู้ใหม่และสิ่งประดิษฐ์ใหม่

(พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. 2550 : 28)

ศุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2550 : 198-199) กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไว้ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้
2. ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ และปรับเนื้อหา กระบวนการ และทฤษฎีการสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ออกแบบการจัดการเรียนรู้ หรือวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง เช่น คุรุทายวิชา หรือกลุ่มวิชาอื่นๆ ที่สอนในชั้นเดียวกัน คุรุ วิชาการ ศึกษาพิเศษ เพื่อให้ข้อเสนอแนะการประสานความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
4. กำหนดกิจกรรมและวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้า
5. จัดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างหลากหลายโดยสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียน
6. ลดบทบาทจากผู้บอกหรือผู้สอนเป็นผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
7. จัดเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมของผู้เรียน
8. วัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบ การทดสอบ แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเป็นทั้งข้อมูล ผู้เรียนรายบุคคลและภาพรวม เพื่อนำไปใช้วางแผนการสอน หรือพัฒนาผู้เรียนต่อไป
9. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมและรับทราบผลการเรียนของผู้เรียนอยู่เสมอ
10. ทำวิจัยในชั้นเรียนควบคู่กับการเรียนการสอน สามารถนำไปปรับปรุง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง ปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด ได้ศึกษาได้ค้นคว้า ได้สรุป ได้นำเสนอ ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น และได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ เพื่อให้เป็นผู้มีคุณภาพ คือ ดี มีปัญญา และเป็นผู้มีความสุข ทั้งสุขภาพกายและจิตดี

การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

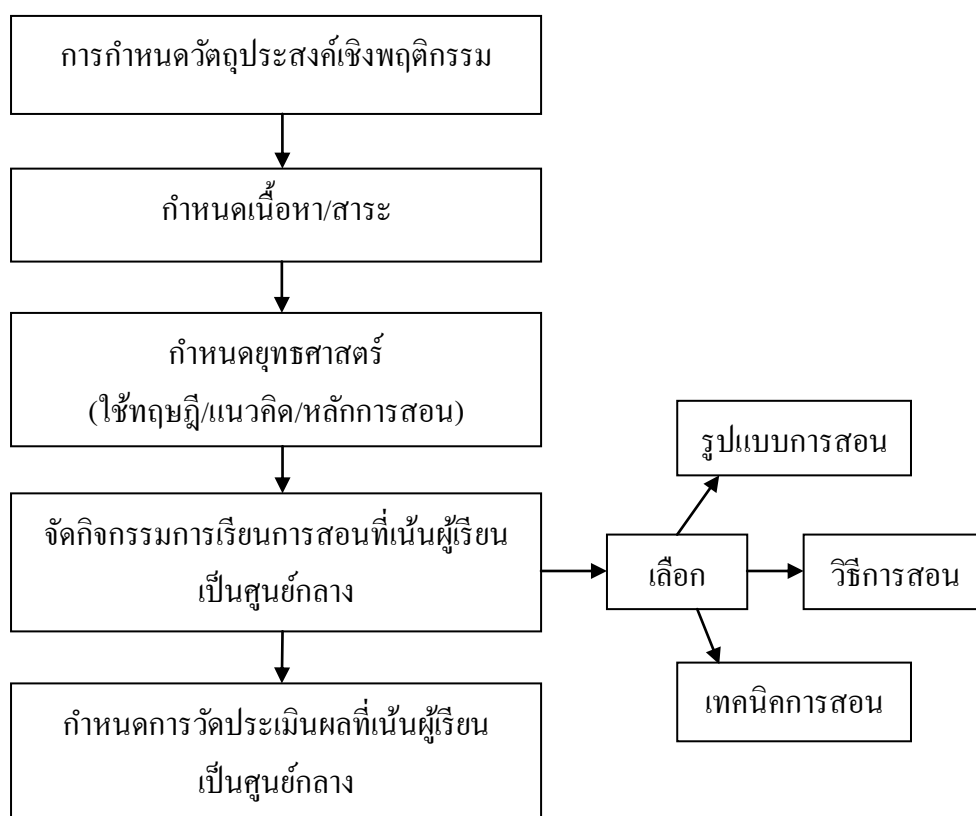
พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ (2550 : 17-18) ได้กล่าวว่า การออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งควรกำหนดให้ครบทั้งด้านความรู้ (K) กระบวนการ (P) และเจตคติ (A)

2. กำหนดเนื้อหา/สาระ ให้สอดคล้องหรือสื่อไปกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในแต่ละวัตถุประสงค์ สาระที่ระบุอาจเป็นมโนทัศน์ คำนิยาม/คำจำกัดความ หลักการ กฎ ทฤษฎี

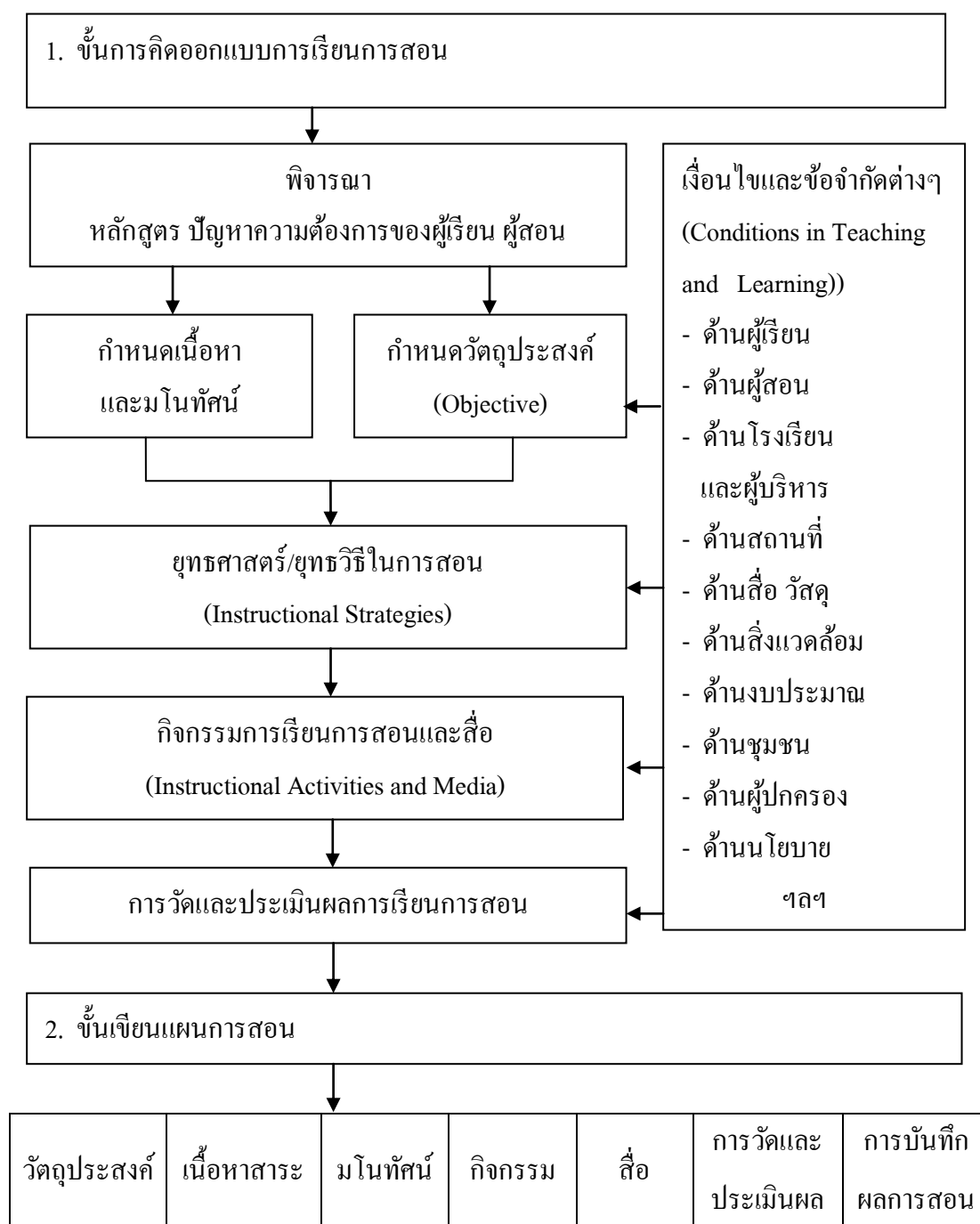
3. กำหนดยุทธศาสตร์การสอนว่า ต้องการให้นั้นทฤษฎีการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้หรือแนวคิดใด ๆ ที่พิจารณาแล้วเหมาะสมกับเนื้อหา เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งบริบทของแหล่งที่จัดการเรียนการสอน อาจจัดการเรียนการสอนเน้นครูเป็นศูนย์กลางบ้าง สื่อเป็นศูนย์กลางบ้าง และพยายามจัดเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในการจัดการเรียนการสอนนั้นให้เป็นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญหรือเป็นหลัก จากนั้นจึงเลือกใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนต่าง ๆ เทคนิคการสอน หรือใช้แบบผสมผสานด้วยหลากหลายวิธีสอนและเทคนิคการสอน ที่เหมาะสมกับเนื้อหา และบริบท นอกจากนี้ครูยังต้องเตรียม รวมทั้งระบุแหล่งข้อมูลที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียน ไปสืบค้นเพื่อตอบปัญหาที่สงสัยด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการสร้างความรู้ใหม่

4. กำหนดวิธีวัดผลการเรียนรู้ด้วยหลากหลายวิธี กำหนดเครื่องมือ ผู้วัด เป็นการวัดผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แผนภาพ 2.3 การออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
(ที่มา : พิมพันธ์ เดชะคุปต์. 2550 : 19)

ทิสนา แคมมณี (2555 : 215) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอน เพื่อใช้ในการวางแผนการสอนดังแสดงในรูป ดังนี้

แผนภาพ 2.4 ขั้นตอนการออกแบบการเรียนการสอน

(ทิสนา แคมมณี. 2555 : 215)

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร (2557 : 17) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ครูจะพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สื่อและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยใช้กระบวนการต่างๆ ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และนักเรียนมีโอกาสนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่ครูผู้สอนควรจะรู้และทำความเข้าใจ ดังนี้

1. เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ครูควรมีบทบาทหน้าที่ในการจัดเทคนิคในการจัดประสบการณ์เพื่อนำเสนอข้อมูลใหม่ เทคนิคการใช้คำถามให้คิดหรือลงมือปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงความรู้ ข้อมูลในสมอง และยังมีความช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้จัดระบบระเบียบของข้อมูลเพื่อจำได้ง่าย และนำมาใช้งานได้อย่างรวดเร็ว เป็นต้น

2. เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับคนอื่น ครูจะต้องกำกับดูแลให้ผู้เรียนที่เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนได้มีบทบาทร่วมในการทำงาน และเรียนรู้ร่วมกัน

3. เทคนิคการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ครูควรจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในลักษณะต่างๆ และเปิดโอกาสให้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความสามารถเฉพาะที่ผู้เรียนแต่ละคน มีความแตกต่างกัน นอกจากการใช้เทคนิคการออกคำสั่ง ให้ผู้เรียนแสดงการทำงานในลักษณะต่าง ๆ แล้ว ครูอาจใช้วิธีการสอนบางวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้ในสถานการณ์อื่น ๆ เช่น วิธีสอนโดยให้จัดนิทรรศการ และการสอนโดยใช้โครงงาน โดยครูเป็นผู้กำกับควบคุมให้ผู้เรียนทุกคนได้ร่วมกันวางแผน ดำเนินการตามแผน และร่วมกันสรุปผลงาน ผู้เรียนแต่ละคนจะได้เลือกและแสดงความสามารถที่ตนเองถนัด เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

ทิสนา แคมมณี (2555 : 119-121) ได้กล่าวแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ ควรพัฒนาทางด้านกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ เพราะการพัฒนาทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และส่งผลต่อการเรียนของผู้เรียน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางกาย (active participation: physical) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ร่างกายและประสาทรับรู้ตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี

2. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางปัญญา (active participation- intellectual) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือสมอง ได้ค้นคิด ได้กระทำโดยใช้ความคิด เป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้

3. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางอารมณ์ (active participation: emotional) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวทางอารมณ์ หรือความรู้สึกต่าง ๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีในเรื่องที่เรียนรู้อารมณ์ และความรู้สึกของบุคคลจะช่วยให้เรียนรู้ความหมายต่อตนเองและต่อการปฏิบัติมากขึ้น

4. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสังคม (active participation: social) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวทางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน จะช่วยขยายขอบเขตของการเรียนรู้ของบุคคลให้กว้างขวางขึ้น และการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่สนุก มีชีวิตชีวามากขึ้น หากผู้เรียนได้มีโอกาสนปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

ผู้สอนจะต้องดำเนินการที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ครูจะต้องจัดเตรียมกิจกรรม ประสบการณ์ที่เอื้อให้กับผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรลดบทบาทของตัวเองและเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหน้าที่ของผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกคือ เป็นผู้จัดประสบการณ์และจัดสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง เทคนิคการสอนเป็นสำคัญ ซึ่งเริ่มตั้งแต่มีวิธีทำให้เด็กเกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้ว่า เรียนแล้วได้ประโยชน์ มีความเชื่อว่าตัวเองเรียนได้ ไปจนถึงสามารถเรียนรู้ได้อย่างจริงจัง และเรียนอย่างมีความสุข

การบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้

การบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่มีหลากหลายวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีความตื่นตัวทางกาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว และผู้เรียนได้สร้างความหมายของ

สิ่งที่เรียนรู้ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาในเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว โดยนำมาผสมผสานเข้าด้วยกันให้สอดคล้องกัน เพื่อจัดการเรียนรู้ภายใต้แผนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นทักษะการคิด การศึกษาค้นคว้าเพื่อสรุปความรู้ การสร้างความรู้ของผู้เรียน ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงพฤติกรรม ในองค์รวมในทุกด้าน คือ ด้านสติปัญญา (Cognitive) ด้านทักษะ (Skill) และจิตใจ (Affective) และสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปคิดแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ นำทักษะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการจัดกิจกรรมโดยใช้โครงงานได้

ประโยชน์ของการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริง
2. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้และความเข้าใจในลักษณะองค์รวมจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย
3. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้และความเข้าใจจากสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว
4. เป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน หรือประสานงานร่วมกันอย่างมีความสุข
5. เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนนำกระบวนการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป ผู้รายงานได้นำแนวคิด หลักการ เทคนิค รูปแบบแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มาจัดทำคู่มือประกอบการใช้เอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีทักษะการกำหนดประเด็นปัญหา การคิดวิเคราะห์ การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ การเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์เดิม ผู้การสร้างความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง มีกระบวนการทำงานร่วมกัน มีบทบาทร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สามารถนำความรู้ที่เกิดขึ้นไปสร้างชิ้นงาน สร้างผลงาน เพื่อนำเสนอผลงาน เพื่อหาแนวทางในการคิดแก้ปัญหา ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะกระบวนการที่เกิดขึ้นไปใช้ในการจัดกิจกรรมโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน และปลอดภัย โดยได้บูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

ก. หลักการ

ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้และเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกิดความคิด ความรู้ และการกระทำต่าง ๆ โคลป์ (Kolb, 1984 อ้างถึงใน ทิศนา แจมมณี. 2555 : 131-132) ได้เสนอวัฏจักรของประสบการณ์รูปธรรม (Concrete Experience - CE) ขั้นการสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective Observation - RO) ขั้นการสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization - AC) และขั้นการทดลองประยุกต์หลักการไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Active Experimentation - AE)

ข. นิยาม

การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ หมายถึง การดำเนินการอันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน และให้ผู้เรียนสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น และนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกัน จนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอด หรือสมมติฐานต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้แล้วจึงนำความคิดหรือสมมติฐานเหล่านั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ

ค. ตัวบ่งชี้

1. ผู้สอนมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experience) ที่เป็นรูปธรรมในเรื่องที่เรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ลงไปประสบด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนมีการสะท้อนความคิด (reflect) และอภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ประสบมา หรือเกิดขึ้นในสถานการณ์การเรียนรู้
3. ผู้เรียนมีการสร้างความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐานจากประสบการณ์ที่ได้รับ
4. ผู้เรียนมีการสร้างความคิดรวบยอด/หลักการ/สมมติฐานจากประสบการณ์ที่สร้างขึ้น ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ
5. ผู้สอนมีการติดตาม และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนผลการทดลอง /การประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการขยายขอบเขตของการเรียนรู้ หรือปรับเปลี่ยนความคิด หลักการ/สมมติฐานต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
6. ผู้สอนมีการวัดผลประเมินผล โดยใช้การประเมินผลการเรียนรู้ตนเองของผู้เรียน ประกอบกับการประเมินผลของผู้สอนด้วย

ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1. เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์เชิงประจักษ์จากกิจกรรมหรือการปฏิบัติของผู้เรียน
2. ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ทำทาทอย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้เรียน
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยตนเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. ปฏิสัมพันธ์ที่มีทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง
5. อาศัยกิจกรรมการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูด การเขียน การวาดรูป การแสดง บทบาทสมมุติ การนำเสนอด้วยสื่อต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้

องค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบ/ถนัด หรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น ไม่ชอบ หรือไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือไม่นำประสบการณ์จากการปฏิบัติมาร่วมอภิปราย ผู้เรียนจะขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้น ผู้เรียนควรได้รับการกระตุ้นส่งเสริมให้มีทักษะการเรียนรู้ครบทุกด้าน และควรมีพัฒนาการการเรียนรู้ให้ครบทั้งวงจร หรือทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ประสบการณ์รูปธรรม (Concrete Experience) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดไว้ กิจกรรมอาจเป็นการทดลอง การอ่าน การดูวิดีโอ การรับฟังเรื่องราว สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมุติ การพูดคุยสนทนา การทำงานกลุ่ม เกม และการนำเสนอผลการปฏิบัติ เงื่อนไขสำคัญคือ ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการทำกิจกรรม (Do, Act)
2. การสะท้อนประสบการณ์จากกิจกรรม และอภิปราย (Reflective Observation and Discussion) หรือ Reflect เป็นขั้นที่ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองจากประสบการณ์ในการปฏิบัติกิจกรรมและแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิดเห็นความรู้สึกของคนอื่นที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็น หรือการอภิปราย จะทำให้ได้แนวคิด หรือข้อสรุปที่มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนจะรู้สึกได้ว่าตัวเองได้มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเอง และได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ทำให้สัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี องค์ประกอบนี้จะช่วยทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ และเจตคติในเรื่องที่อภิปราย

3. การสรุปความคิดรวบยอด หลักการ องค์ความรู้ (Abstract Conceptualization) เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันสรุปข้อมูล ความคิดเห็นที่ได้จากการสะท้อนความคิดเห็น และอภิปรายในขั้นที่ 2 ในขั้นนี้ครูอาจใช้คำถามกระตุ้นผู้เรียนให้ช่วยกันสรุปข้อคิดเห็น กรณีที่กิจกรรมนั้นเป็นเรื่องของข้อมูลความรู้ใหม่ ครูอาจเสริมข้อมูล ข้อเท็จจริงในประเด็นนั้น ๆ เพิ่มเติม โดยการอธิบาย บอกกล่าว การให้อ่านเอกสาร การดูวีดิทัศน์ ฯลฯ เพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ใหม่ ให้ผู้เรียนสามารถสรุปเป็นหลักการ ความคิดรวบยอด หรือองค์ความรู้ใหม่ได้ แล้วอาจให้ผู้เรียนสรุปโดยการเขียนบันทึกสรุปผลการเรียนรู้อ การเขียนแผนภาพมโนทัศน์ (Mind Mapping) การเสนอแผนภาพ แผนภูมิโดยใช้ Graphic Organizers การสรุปเป็นกรอบงาน ตัวแบบ หรือแบบจำลองความคิด

4. การทดลอง/ประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation/application) ในขั้นนี้ ผู้เรียนจะต้องนำความคิดรวบยอดองค์ความรู้ หรือข้อสรุปที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 ไปทดลอง ประยุกต์ใช้ กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนมากมักจะขาดองค์ประกอบการทดลอง/ประยุกต์ใช้แนวคิดซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้สอนจะได้เปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้รู้จักการประยุกต์ใช้ความรู้ และนำไปใช้ได้จริง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ความรู้ เช่น การทำโครงการ การจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลความรู้ การจัดกิจกรรมรณรงค์ (Campaign) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ จำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้ครบวงจรทั้ง 4 องค์ประกอบ เพราะองค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างเลื่อนไหล ต่อเนื่อง ส่งผลถึงกัน

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเชิงนามธรรม สามารถใช้จัดการเรียนการสอนได้ทั้งเป็นกลุ่ม และรายบุคคล หลักการสอน คือ ผู้สอนวางแผนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิด อภิปรายถกเถียงสิ่งที่ได้รับจากสถานการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-based Learning: PBL)

ทิสนา เขมมณี (2555 : 137-138) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก ดังนี้

ก. หลักการ

ปัญหาสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดภาวะงุนงงสงสัย และความต้องการที่จะแสวงหาความรู้เพื่อขจัดความสงสัยดังกล่าว การให้ผู้เรียนเผชิญปัญหาจริง หรือสถานการณ์ปัญหาต่างๆ และ

ร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหาที่นั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการต่าง ๆ อันเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ข. นิยาม

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการจัดสภาพการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย โดยผู้สอนอาจนำผู้เรียนไปเผชิญสถานการณ์จริง หรือผู้สอนอาจจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา และฝึกกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหามากขึ้น ได้เห็นทางเลือกและวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ เกิดทักษะกระบวนการคิด และกระบวนการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ค. ตัวบ่งชี้

1. ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมกันเลือกปัญหาที่ตรงกับความสนใจหรือความต้องการของผู้เรียน
2. ผู้สอนและผู้เรียนมีการออกไปเผชิญสถานการณ์ปัญหาจริง หรือผู้สอนมีการจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเผชิญปัญหา
3. ผู้สอนและผู้เรียนมีการร่วมวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา
4. ผู้เรียนมีการวางแผนการแก้ปัญหาร่วมกัน
5. ผู้สอนมีการให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการแสวงหาแหล่งข้อมูล การศึกษาข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. ผู้เรียนมีการศึกษาหาความรู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
7. ผู้สอนมีการกระตุ้นให้ผู้เรียน แสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาที่หลากหลายและพิจารณาเลือกวิธีที่เหมาะสม
8. ผู้เรียนมีการลงมือแก้ปัญหา รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูล สรุป และประเมินผล
9. ผู้สอนมีการติดตามการปฏิบัติงานของผู้เรียนและให้คำปรึกษา
10. ผู้สอนมีการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งทางด้านผลงาน และกระบวนการ

การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการศึกษาค้นคว้าที่สมมุติขึ้นจากความจริง แล้วผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา เสนอวิธีแก้ปัญหา หลักของการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานคือการเลือกปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหา การสอนและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม วิเคราะห์ วางแผน กำหนดวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนขณะลงมือแก้ปัญหา สุดท้ายเมื่อ

เสร็จสิ้นกระบวนการแก้ปัญหา ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการแก้ปัญหาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงสิ่งที่ได้จากการลงมือแก้ปัญหา ผลสะท้อนจากผู้เรียน (Reflection) ปัญหาที่ผู้สอนยกมาคือปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้เรียนรับรู้ถึงความสำคัญ และตั้งใจลงมือแก้ปัญหาและเมื่อแก้ปัญหาได้รู้สึกภูมิใจ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 2-3) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ ดังนี้

1. ต้องมีสถานการณ์ที่เป็นปัญหา และเริ่มต้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
2. ปัญหาที่นำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น พบเห็นได้ในชีวิตจริงของผู้เรียน หรือมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นจริง
3. ผู้เรียนเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-Directed Learning) ค้นหาและแสวงหาความรู้คำตอบด้วยตนเอง ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง บริหารเวลาเอง คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ผู้เรียนเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย เพื่อประโยชน์ในการค้นหาความรู้ร่วมกัน เป็นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผล ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับส่งข้อมูล เรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล และฝึกการจัดระบบตนเอง เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ความรู้ คำตอบที่ได้มีความหลากหลาย องค์ความรู้จะผ่านการวิเคราะห์โดยผู้เรียน มีการสังเคราะห์ และตัดสินใจร่วมกัน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน นอกจากจัดการเรียนเป็นกลุ่มแล้ว ยังสามารถจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้เป็นรายบุคคลได้ แต่อาจทำให้ผู้เรียนขาดทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. การเรียนรู้มีลักษณะการบูรณาการความรู้ และบูรณาการทักษะกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และคำตอบที่กระจ่างชัด
6. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ จะได้มาภายหลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานแล้วเท่านั้น
7. การประเมินผลเป็นการประเมินผลจากสภาพจริง โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้าของผู้เรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 6-8) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมองเห็นปัญหา สามารถกำหนดสิ่งที่เป็นปัญหาที่ผู้เรียนอยากรู้อยากเรียน ได้ และเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ
2. ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้
3. ขั้นดำเนินการศึกษาค้นคว้า ผู้เรียนกำหนดสิ่งที่ต้องเรียน ดำเนินการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยวิธีการหลากหลาย
4. ขั้นสังเคราะห์ความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผล และสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด
5. สรุปและประเมินค่าของคำตอบ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสรุปผลงานของกลุ่มตนเอง และประเมินผลว่าข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด โดยพยายามตรวจสอบแนวคิดภายในกลุ่มของตนเองอย่างอิสระ ทุกกลุ่มช่วยกันสรุปองค์ความรู้ในภาพรวมของปัญหาอีกครั้ง
6. นำเสนอและประเมินผลงาน ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้มาจัดระดับองค์ความรู้ และนำเสนอผลงานในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้เรียนทุกกลุ่มรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมกันประเมินผลงาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นลักษณะของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาที่นักเรียนมีโอกาสได้พบในชีวิตประจำวัน มาเป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการเรียนรู้ และเป็นตัวกระตุ้นในการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อแก้ปัญหาด้วยเหตุผล มีคำตอบหรือวิธีการแก้ปัญหาได้หลายทาง โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มภายในกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน โดยผู้สอนมีส่วนร่วมน้อยที่สุดเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาหารือ หรือให้คำแนะนำเท่านั้น โดยมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้น ประกอบด้วย 1) ขั้นกำหนดปัญหา 2) ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา 3) ขั้นดำเนินการศึกษาค้นคว้า 4) ขั้นสังเคราะห์ความรู้ 5) ขั้นสรุปและประเมินค่าของคำตอบ และ 6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน

การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550 : 164) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้โดยผู้เรียนพยายามคิดวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจเป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยสามารถสรุปวิธีแห่งปัญญา หรือวิธีการคิดแบบ Reflective Thinking หรือวิธีการวิทยาศาสตร์ ดังนี้

ขั้นทั้งสี่ของอริยสัจ	ขั้นของวิธีการแห่งปัญญา หรือวิธีการวิทยาศาสตร์ หรือ Reflective Thinking
1. ขั้นทุกข์	1. การกำหนดปัญหา
2. ขั้นสมุทัย	2. การตั้งสมมติฐาน
3. ขั้นนิโรธ	3. การทดลองและการเก็บข้อมูล
4. ขั้นมรรค	4. การวิเคราะห์ข้อมูล
	5. การสรุปผล

สาโรช บัวศรี (2511. อ้างถึงในทิสนา เขมมณี. 2555 : 161) ได้ประยุกต์หลักอริยสัจสี่มาใช้ในการเรียนการสอน เป็นกระบวนการแก้ปัญหาโดยการนำหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้ควบคู่กับ “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วย ปริญา (การกำหนดครู) ปหานะ (การละ) สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง) และภาวนา (การเจริญ หรือลงมือปฏิบัติ) จากหลักการทั้งสองสามารถกำหนดหลักการสอนได้ 4 ขั้น คือ

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมติฐาน
3. ขั้นทดลอง และเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลอง เพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป

วิธีสอนแบบอริยสัจทั้งสี่ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ โดยผู้สอนช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขปัญหานั้นให้ได้

2. ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมุทัย

ก. ผู้สอนช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวใน
ขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง

ข. ผู้สอนช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัด
หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ปัญหาเหล่านั้น

ค. ผู้สอนช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง กี่
ให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธ

ก. ขั้นทำให้แจ้ง ผู้สอนต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเอง
ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 2 ข้อ ก.

ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่า
ข้อมูลไว้เพื่อเพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด
ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า
แก้ปัญหานั้นแน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้วได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้
หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นับที่ 3 ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่า
ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหานั้นที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหานั้นได้จริง ต่อไปก็สรุป
การกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือ
ปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

ประโยชน์ของการสอนแบบอริยสัจสี่

พระราชวรมุนี (2526 : 112-113, อ้างถึงใน พรศรี อุณัฐม. 2558 : 23) กล่าวว่า การสอนแบบ
อริยสัจสี่ นอกจากเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและ
ภาคปฏิบัติแล้ว ยังมีคุณค่าหลายประการ คือ

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรับแบบแห่งเหตุผล
2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง
3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน
4. เป็นหลักความจริงที่ใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า อริยสังคีติเป็นกระบวนการแก้ปัญหาหรือดับทุกข์สำหรับมนุษย์ การที่จะนำเอาอริยสังคีติ มาใช้ในชีวิตจะต้องเข้ากระบวนการของอริยสังคีติให้ถูกต้อง ได้แก่ ประการแรก กำหนดรู้ปัญหาหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน ประการที่สอง ค้นหาสาเหตุของความทุกข์ที่เกิดขึ้นให้ได้ และตัดต้นเหตุนั้นเสีย พิจารณาหาสาเหตุที่แท้จริงให้ได้ ประการที่สาม กำหนดหรือเข้าใจเป้าหมายของการแก้ปัญหาอย่างชัดเจนว่า ทำเพื่ออะไร ผลที่ได้จะเป็นอย่างไร การรู้ว่าปัญหานั้นแก้ได้และแก้ปัญหานั้นให้สิ้นสุด และประการที่สี่ ต้องปฏิบัติตามแนวการแก้ปัญหาลงมือทำตามกระบวนการทั้งสี่นี้ ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาคือหลักพระพุทธศาสนาที่เน้นการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนให้ได้ผลตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานคาดหวัง ข้อมพัฒนาทักษะการคิดเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning)

การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับหลักทฤษฎีการเรียนรู้ constructivism, constructionist และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) ซึ่งมีขั้นตอนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด และทักษะในการแก้ปัญหาไว้ในรูปแบบการเรียนรู้

คุชฎี โยเหลา และคณะ (2557 : 19-20) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้กระตุ้น เพื่อนำความสนใจที่เกิดจากตัวนักเรียนมาใช้ในการทำกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวนักเรียนเอง นำไปสู่การเพิ่มความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การฟังและการสังเกตจากผู้เชี่ยวชาญ โดยนักเรียนมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ที่จะนำมาสู่การสรุปความรู้ใหม่ มีการเขียนกระบวนการจัดทำโครงงาน และได้ผลการจัดกิจกรรมเป็นผลงานแบบรูปธรรม

คุชฎี โยเหลา และคณะ (2557 : 20-23) ได้นำแนวคิดที่ปรับปรุงจากการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน ที่สร้างขึ้นมาจากการศึกษาโรงเรียนในประเทศไทยโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นให้ความรู้พื้นฐาน ครูให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการทำโครงงานก่อนการเรียนรู้ เนื่องจากการทำโครงงานมีรูปแบบและขั้นตอนที่ชัดเจนและรัดกุม ดังนั้นนักเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงงานไว้เป็นพื้นฐาน เพื่อใช้ในการปฏิบัติขณะทำงานโครงงานจริงในขั้นแสวงหาความรู้

2. ขั้นกระตุ้นความสนใจ ครูเตรียมกิจกรรมที่จะกระตุ้นความสนใจของนักเรียนโดยต้องคิดหรือเตรียมกิจกรรมที่ดึงดูดให้นักเรียนสนใจ ใฝ่รู้ถึงความสนุกสนานในการทำโครงงานหรือ

กิจกรรมร่วมกัน โดยกิจกรรมนี้อาจเป็นกิจกรรมที่ครูกำหนดขึ้น หรืออาจเป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีความสนใจต้องการจะทำอยู่แล้ว ทั้งนี้ในการกระตุ้นของครูจะต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอจากกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้ของครูที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่นักเรียนอาศัยอยู่ หรือเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

3. **ขั้นจัดกลุ่มร่วมมือ** ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันแสวงหาความรู้ ใช้กระบวนการกลุ่มในการวางแผนดำเนินกิจกรรม โดยนักเรียนเป็นผู้ร่วมกันวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยระดมความคิดและหารือ แบ่งหน้าที่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน หลังจากที่ได้ทราบหัวข้อสิ่งที่ตนเองต้องเรียนรู้ในภาคเรียนนั้น ๆ เรียบร้อยแล้ว

4. **ขั้นแสวงหาความรู้** ในขั้นแสวงหาความรู้มีแนวทางปฏิบัติสำหรับนักเรียนในการทำกิจกรรม ดังนี้

นักเรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมโครงการ ตามหัวข้อที่กลุ่มสนใจ

นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ของตนตามข้อตกลงของกลุ่ม พร้อมทั้งร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรม โดยขอคำปรึกษาจากครูเป็นระยะเมื่อมีข้อสงสัยหรือปัญหาเกิดขึ้น

นักเรียนร่วมกันเขียนรูปเล่ม สรุปรายงานจากโครงการที่ตนปฏิบัติ

5. **ขั้นสรุปสิ่งที่เรียนรู้** ครูให้นักเรียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้จากการทำกิจกรรม โดยครูใช้คำถามถามนักเรียน นำไปสู่การสรุปสิ่งที่เรียนรู้

6. **ขั้นนำเสนอผลงาน** ครูให้นักเรียนนำเสนอผลการเรียนรู้ โดยครูออกแบบกิจกรรมหรือจัดเวลาให้นักเรียนได้เสนอสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ เพื่อให้เพื่อนร่วมชั้นและนักเรียนอื่นๆ ในโรงเรียนได้ชมผลงานและเรียนรู้กิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติในการทำโครงการ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมที่ตอบสนองนั้นมีลักษณะอย่างไร และเป็นการตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้เพียงใด การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการวัดผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไร

ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความเกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

นภาพจรี ศรีจันทร์ (2551 : 307) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถเข้าถึงความรู้ การพัฒนาทักษะในการเรียนโดยอาศัยความพยายามจำนวนหนึ่ง และแสดงออกในรูปของ

ความสำเร็จ ซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้ด้วยเครื่องมือทางจิตวิทยา หรือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไป

พิสุทธา อารีราษฎร์ (2551 : 154) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้เรียนในการแสดงออกโดยการทำแบบทดสอบให้ถูกต้องหลังจากได้ผ่านการศึกษาจากสื่อแล้ว ถ้าผู้เรียนแสดงออกถึงความสามารถมาก โดยทดสอบแล้วได้คะแนนสูง จะถือว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ซึ่งความสามารถที่มีของผู้เรียนนี้เป็นผลมาจากการได้ศึกษาเนื้อหาความรู้จากสื่อ ดังนั้นจึงเป็นการวัดคุณภาพของสื่อได้เช่นกัน ถ้าสื่อมีคุณภาพดีเมื่อผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาผ่านสื่อแล้วทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ในทางตรงกันข้ามถ้าสื่อไม่มีคุณภาพ เมื่อผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาผ่านสื่อแล้ว อาจทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำหรือค่อนข้างต่ำได้

สมนึก ภัททิยธนี (2551 : 65) สรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถในการพยายามเข้าถึงความรู้ ซึ่งเกิดจากการทำงานที่ประสานกันและต้องอาศัยความพยายามอย่างมาก ทั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา และองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา แสดงออกในรูปความสำเร็จ ซึ่งสามารถและสังเกตวัดได้ด้วยเครื่องมือทางจิตวิทยา หรือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไป

ภริพา สุวรรณเพชร (2552 : 121) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลที่เกิดจากการเรียนการสอน การฝึกฝนหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ แต่คนส่วนมากเข้าใจว่าผลสัมฤทธิ์เกิดจากการเรียนการสอนภายในโรงเรียน และมองในแง่ความรู้ความสามารถทางสมองเท่านั้น

นพคุณ แดงบุญ (2552 : 31) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะด้านความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำมวลประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ชวาล แพร์ตกุล (2552 : 15) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะและสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของสมอง ดังนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อย 3 สิ่ง คือ ความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพสมองด้านต่าง ๆ

บุญชม ศรีสะอาด (2556 : 68) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการค้นคว้า การอบรม การสั่งสอน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการฝึกสอน

สมบัติ ท้ายเรือคำ (2556 : 72-73) กล่าวว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดระดับความสามารถของผู้เรียนว่ามีความรู้ความสามารถ และทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียนไปแล้วมากน้อยเพียงใด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถในการเรียน หรือการเข้าถึงความรู้ของนักเรียน ซึ่งแสดงออกในรูปแบบความสำเร็จ สามารถและสังเกตวัดได้ด้วยเครื่องมือทางจิตวิทยาหรือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยทั่วไป

พฤติกรรมการเรียนรู้

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2553 : 41-44) ได้แบ่งพฤติกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 6 พฤติกรรมย่อย ๆ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถในการระลึกถึงในสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วหรือคือความจำนั่นเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น

1.1 ความรู้ด้านเนื้อหา เป็นความสามารถในการจดจำเนื้อหาของสิ่งที่เรียน แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1.1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์และนิยาม ความรู้แบบนี้เป็นสัญลักษณ์ ศัพท์นิยามที่ตกลงกันไว้เพื่อใช้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้เป็นความหมายที่สะดวก

1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับความจริง เป็นความสามารถในการจดจำสิ่งที่เป็นความจริงที่เรียนรู้มา ความจริงในลักษณะนี้เป็นลักษณะวันที่ เดือน ปี สถานที่ บุคคล ฯลฯ ที่เกิดขึ้นจริง

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ เนื้อหาความสามารถด้านนี้เป็นความจำในด้านวิธีการจัดระบบจัดการศึกษา พิจารณาวิพากษ์วิจารณ์ รวมทั้งวิธีการแสวงหาความรู้ และลำดับขั้นเวลา แบ่งเป็น 5 อย่าง ดังนี้

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบประเพณี (Knowledge of conventions) เป็นความสามารถในการจดจำประเพณี วัฒนธรรม ธรรมเนียม หรือการกระทำที่เป็นนิสัยยึดถือในสังคมหรือในเนื้อหานั้น ๆ

1.2.2 ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและลำดับขั้น (Knowledge of Trends and Sequences) เป็นความสามารถในการจำเพื่อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางแนวโน้มลำดับขั้นตอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

1.2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภท (Knowledge of Classifications and Categories) เป็นความจำในเรื่องจัดประเภท กลุ่มชุดความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียนรู้มาแล้ว

1.2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of Criteria) เป็นความจำเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเกิดหลักการ มโนภาพ ความคิดเห็น และอื่น ๆ

1.2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (Knowledge of Methodology) เป็นลักษณะการจำวิธีการในการค้นหาความรู้ จำเทคนิค และกระบวนการต่าง ๆ ที่เคยเรียนมาแล้ว

1.3 ความรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอด (Knowledge of the Universals and abstractions in the Generalizations) ความจำแบบนี้เป็นความจำขั้นสูงขึ้นไป แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1.3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักวิชาและขยายนัยทั่วไป (Knowledge of Principles and Generalizations) เมื่อสอนหลักวิชาและขยายนัยทั่วไปในหลักวิชานั้นๆ แล้วจุดประสงค์นี้ต้องการจำสิ่งนั้นให้ได้

1.3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of Theories and Structures) ระดับจุดประสงค์นี้เพื่อให้ผู้เรียนจำทฤษฎีและโครงสร้างของสิ่งที่เรียนมาแล้วให้ได้

2. ความเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง ความสามารถในการแปลความหมาย ตีความ และขยายความจากสื่อความหมายต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น แบ่งย่อยออกเป็น 3 อย่าง คือ

2.1 การแปลความ (Translation) เป็นความสามารถในการถ่ายเทความหมายจากภาษาระดับหนึ่งมาเป็นอีกระดับหนึ่งให้เข้าใจง่าย

2.2 การตีความ (Interpretation) เป็นความสามารถในการสรุป การแปลความ มองภาพส่วนรวมมาเป็นใจความสั้น ๆ อย่างได้ความ

2.3 การขยายความ (Extrapolation) เป็นความสามารถในการทำนายหรือคาดคะเนข้อเท็จจริงล่วงหน้าโดยอาศัยแนวโน้มที่มีมาแล้ว

3. การนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำหลักวิชาไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ดีที่สุด

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อย ๆ ของเหตุการณ์ เรื่องราวเนื้อหาต่าง ๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีความสำคัญอย่างไร อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล และที่เป็นอย่างนี้อาศัยหลักการอะไร การวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 อย่าง คือ

4.1 วิเคราะห์สำคัญ (Analysis of Elements) เป็นการวิเคราะห์ว่าสิ่งที่อยู่บนนั้นอะไรสำคัญหรือจำเป็น หรือมีบทบาทมากที่สุด ตัวไหนเป็นเหตุ ตัวไหนเป็นผล

4.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Analysis of Relationships) เป็นการหาความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องของส่วนย่อยในปรากฏการณ์หรือเนื้อหานั้นเพื่อนำมาอุปมาอุปมัย

4.3 วิเคราะห์หลักการ (Analysis of Organizational Principles) เป็นความสามารถที่จะจับเค้าเงื่อนของเรื่องราวที่ว่ายึดหลักการใด

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เป็นสิ่งใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง มีลักษณะโครงสร้างหรือหน้าที่แปลกแตกต่างไปจาก เดิมแบ่งย่อยเป็น 3 อย่าง คือ

5.1 สังเคราะห์ข้อความ (Production of Unique Communication) เป็นความสามารถในการสังเคราะห์ข้อความโดยใช้สื่อ หรือโดยการเขียน การวิพากษ์วิจารณ์ หรือหาข้อยุติบางประการ

5.2 สังเคราะห์แผนงาน (Production of Plans and Proposed set of Operations) เป็นความสามารถด้านวางแผน หรือจัดกระทำ การออกแบบหรือการกระทำในลักษณะเดียวกัน

5.3 สังเคราะห์ความสัมพันธ์ (Derivation of a Set of abstract Relations) เป็นความสามารถในการนำนามธรรมย่อย ๆ มาสัมพันธ์กันเกิดเป็นทฤษฎี สมมุติฐาน สูตรหรือกฎขึ้น

6. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการพิจารณาตัดสินลงสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของความคิดทุกชนิด เพื่อเปรียบเทียบเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดให้ แบ่งย่อยออกเป็น 2 อย่าง คือ

6.1 ประเมินค่า โดยอาศัยข้อเท็จจริงภายนอก (Judgment in terms of External Criteria) การประเมินแบบนี้อาศัยเกณฑ์หรือมาตรฐานจากภายนอกเอาไว้เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่สังคมหรือระเบียบประเพณีกำหนดไว้

6.2 ประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน (Judgment in terms of Internal Criteria) การประเมินแบบนี้พิจารณาหาความถูกต้อง สมเหตุสมผล ความสอดคล้อง โดยอาศัยเกณฑ์ภายในของสิ่งนั้นเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำของนักเรียนที่มุ่งวัด พฤติกรรมทางสมองของนักเรียนว่ามีความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพทางสมองด้านต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้มาแล้วมากน้อยเพียงใด ซึ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จะเน้นวัดผลการเรียนรู้โดยจะประเมินความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาด้านวิชาการ จะไม่วัดความสามารถทางกายหรือความรู้สึกทางจิต

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2550 :29-30) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะรวมถึงความรู้ ความสามารถของบุคคล อันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนหรือมวลประสบการณ์ ทั้งปวงที่บุคคลได้จากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพทางสมอง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถสมองของบุคคล เรียนแล้วรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถด้านใดมากน้อยเท่าไร

วงศ์เดือน เป็ดทอง (2550 : 53) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ เป็นการสังเกตพฤติกรรมที่ตอบสนองนั้นมีลักษณะอย่างไร และเป็นการตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้เพียงใด การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการวัดผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไร

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2553 : 29) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคือคุณลักษณะรวมถึงความรู้ ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอนหรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพทางสมอง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการตรวจสอบระดับความสามารถสมองของบุคคลเรียนแล้วรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถด้านใด มากน้อยเท่าไร ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน การฝึกฝน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่น รวมทั้งความรู้สึก ค่านิยม จริยธรรมต่าง ๆ ก็เป็นผลมาจากการฝึกฝนด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2556 : 11) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นการตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางสมองของนักเรียน เพื่อต้องการทราบว่าเรียนไปแล้วนักเรียนเรียนรู้อะไรบ้าง และมีความสามารถในด้านต่าง ๆ เพียงใด

โครงสร้างของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะต้องวัดให้ครอบคลุมถึงที่ต้องการวัด และต่อความเชื่อมั่นได้ว่าสิ่งที่ต้องการวัดนั้นสามารถวัดได้ผลแน่นอน ซึ่งการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมี 3 ด้าน คือ

1. ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) เป็นการวัดความรู้ ความเข้าใจ ความคิด พฤติกรรมด้านนี้ได้แก่ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า
2. ด้านความรู้สึก (Affective Domain) เป็นการวัดสภาพความเปลี่ยนแปลงของจิตใจ พฤติกรรมด้านนี้คือ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า และการสร้างลักษณะนิสัย
3. ด้านทักษะกลไก (Psychomotor Domain) เป็นการวัดด้านการกระทำหรือการปฏิบัติซึ่งต้องใช้อวัยวะทางร่างกายสัมพันธ์กับความคิด พฤติกรรมด้านนี้คือ การเลียนแบบ การทำตามแบบ ความถูกต้อง การทำอย่างต่อเนื่อง และการทำโดยธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพสมองด้านต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับจากประสบการณ์ทั้งปวง ทั้งจากที่บ้านและสถานประกอบการศึกษา

แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2550 : 96) กล่าวว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะ ความสามารถทางวิชาการที่นักเรียนได้เรียนรู้มาแล้ว ว่าบรรลุผลสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด

สมบัติ ท้ายเรือคำ (2551 : 73) กล่าวว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดระดับความสามารถของผู้เรียน ว่ามีความรู้ความสามารถ และทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียนไปแล้วมากน้อยเพียงใด

นพคุณ แดงบุญ (2552 : 33) สรุปว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมือทดสอบวัดคุณลักษณะด้านความรู้ ความสามารถ มวลประสบการณ์ของบุคคลที่ได้รับจากการเรียน การสอน การฝึกอบรม หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของเนื้อหาความรู้ กระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้

บุญชม ศรีสะอาด (2554 : 122) กล่าวว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดผลการเรียนรู้ในเนื้อหา และจุดประสงค์ในรายวิชาต่างๆ ที่เรียนมาในโรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือหลักของการวัดผล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ในความสามารถด้านเนื้อหาวิชาในการเรียนรู้วิชาที่สอน ที่สอดคล้องกับมาตรฐานเรียนรู้และผลการเรียนรู้ของรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ นั้น ๆ

ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538 : 147 อ้างถึงใน อมรรัตน์ ทรัพย์ดี. 2552 :24) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบของครู หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหน บกพร่องส่วนใดจะได้ซ่อมเสริม หรือเป็นการวัดความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนใหม่ ขึ้นอยู่กับความต้องการของครู

2. แบบทดสอบมาตรฐาน หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวิชา หรือจากครูที่สอนวิชานั้น ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลายครั้ง จนกระทั่งมีคุณภาพดีพอ จึงสร้างเกณฑ์ปกติของแบบทดสอบนั้น สามารถใช้เป็นหลักและเปรียบเทียบผลเพื่อประเมินค่าของการเรียน

การสอนในเรื่องใด ๆ ก็ได้ แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือดำเนินการสอบ บอกถึงวิธีการสอบ และยังมีมาตรฐานในด้านการแปลคะแนนด้วย ทั้งแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น และแบบทดสอบมาตรฐานมีวิธีการสร้างข้อคำถามเหมือนกัน เป็นคำถามที่วัดเนื้อหา และพฤติกรรมที่สอนไปแล้วจะเป็นพฤติกรรมที่สามารถตั้งคำถามวัดได้ ซึ่งควรวัดให้ครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 วัดความรู้ความจำ
- 2.2 วัดความเข้าใจ
- 2.3 วัดการนำไปใช้
- 2.4 วัดการวิเคราะห์
- 2.5 วัดการสังเคราะห์
- 2.6 วัดการประเมินค่า

บุญชม ศรีสะอาด (2554 : 124) แบ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (criterion referenced test) หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีคะแนนจุดตัดหรือเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินว่า ผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การวัดตรงตามจุดประสงค์เป็นหัวใจสำคัญของแบบทดสอบประเภทนี้

2. แบบทดสอบอิงกลุ่ม (norm referenced test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งสร้างเพื่อวัดให้ครอบคลุมหลักสูตร จึงสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตร ความสามารถในการจำแนกผู้ตอบตามความเก่งอ่อนได้ดี เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้ การรายงานผลการสอบอาศัยคะแนนมาตรฐาน ซึ่งเป็นคะแนนที่สามารถให้ความหมายแสดงถึงสถานภาพความสามารถของบุคคลนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ที่ใช้เป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

สมนึก ภัทธิยธนี (2551: 73-84) กล่าวว่า การแบ่งแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกเป็น 2 ประเภท คือ แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น และแบบทดสอบมาตรฐาน จากแนวทางการแบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลของนักการศึกษาดังกล่าว อาจแบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบทดสอบที่ครูสร้าง (teacher made test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มจะไม่นำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มอื่น เป็นแบบที่ใช้กันโดยทั่วไปในโรงเรียน ดังนี้

1.1 ข้อสอบแบบความเรียงหรืออัตนัย (subjective or essay) เป็นข้อสอบที่มีเฉพาะคำถาม แล้วให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเสรี เขียนบรรยายตามความรู้และข้อคิดเห็นของแต่ละคน

1.2 ข้อสอบแบบกา ถูก-ผิด (true-false test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบที่มี 2 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกเป็นแบบคงที่ และมีความหมายตรงกันข้าม เช่น ถูก-ผิด ใช่-ไม่ใช่ เหมือนกัน-ต่างกัน

1.3 ข้อสอบแบบเติมคำ (completion test) เป็นข้อสอบที่ประกอบด้วยประโยคหรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์แล้วให้ผู้ตอบเติมคำหรือประโยคหรือข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้นั้นเพื่อให้มีใจความสมบูรณ์และถูกต้อง

1.4 ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ (short answer test) ข้อสอบประเภทนี้คล้ายกับข้อสอบแบบเติมคำ แต่แตกต่างกันที่ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ เขียนเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์แล้วให้ผู้ตอบเขียนตอบ คำตอบที่ต้องการจะสั้นและกะทัดรัดได้ใจความสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นการบรรยายแบบข้อสอบความเรียงหรืออัตนัย

1.5 ข้อสอบแบบจับคู่ (matching test) เป็นข้อสอบเลือกตอบชนิดหนึ่ง โดยมีคำหรือข้อความแยกออกจากกันเป็น 2 ชุด แล้วให้ผู้ตอบเลือกจับคู่ว่าแต่ละข้อความในชุดหนึ่ง (ตัวยืน) จะคู่กับคำหรือข้อความใดในอีกชุดหนึ่ง (ตัวเลือก) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่งตามที่ผู้ออกข้อสอบกำหนดให้

1.6 ข้อสอบแบบเลือกตอบ (multiple choice test) คำถามแบบเลือกตอบโดยทั่วไปประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนนำหรือคำถาม (stem) กับตอนเลือก (choice) ในตอนเลือกนี้จะประกอบด้วยตัวเลือกที่เป็นคำตอบถูกและตัวเลือกที่เป็นตัวลวง ปกติจะมีคำถามที่กำหนดให้นักเรียนพิจารณา แล้วหาตัวเลือกที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงตัวเลือกเดียวจากตัวลวงอื่น ๆ และคำถามแบบเลือกตอบที่ดี นิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกัน โดยไม่สังเกตจะเห็นว่าทุกตัวเลือกถูกหมด แต่ความจริงมีน้ำหนักถูกมากน้อยต่างกัน การที่ครูผู้สอนจะเลือกออกข้อสอบประเภทใดนั้นต้องพิจารณาข้อดีข้อจำกัด ความเหมาะสมของแบบทดสอบกับเนื้อหา หรือจุดประสงค์ในการเรียนรู้

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) หมายถึงแบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเช่นเดียวกับแบบทดสอบที่ครูสร้าง แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพต่าง ๆ ของนักเรียนที่ต่างกลุ่มกัน เช่น เปรียบเทียบคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่ง กับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ทั่วประเทศ หรือกับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ทั่วจังหวัด เป็นต้น

สมบัติ ท้ายเรือคำ (2556 : 72-73) กล่าวว่า แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งตามลักษณะการสร้างได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างเอง หรือแบบทดสอบที่ครูสร้างเอง (Teacher Made Test) เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยดำเนินการสร้างด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์ของการสอบ ซึ่งกระบวนการใน

การสร้างนั้นจะต้องมีการนำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ แล้วนำมาวิเคราะห์คุณภาพของแบบทดสอบ แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงให้เป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพก่อนที่จะนำไปใช้จริง ซึ่งแบบทดสอบที่มีคุณภาพนั้นควรจะเป็นแบบทดสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกสูง มีความยากปานกลาง มีความตรง (Validity) และมีความเที่ยง (Reliability) สูง

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) เป็นแบบทดสอบที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพจนเป็นที่เชื่อถือได้ และเมื่อมีการนำแบบทดสอบไปใช้ ไม่ว่าใครจะเป็นผู้คุมสอบหรือตรวจให้คะแนนก็ตามผลลัพธ์ที่ได้จะใกล้เคียงกัน หรือมีความเป็นปรนัย (Objectivity) โดยแบบทดสอบมาตรฐานนั้นจะระบุถึงวิธีการทำข้อสอบและตรวจข้อสอบอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังระบุปกติวิสัย (Norm) ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ คะแนนมาตรฐาน ของกลุ่มประชากรที่ทำแบบทดสอบ และยังระบุความตรง และค่าความเที่ยงของแบบทดสอบด้วย

จากที่กล่าวมา อาจแบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็น 2 ชนิด คือ แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น และแบบทดสอบมาตรฐาน

กรอบแนวคิดในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2554 : 122-123) ได้เสนอรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลนั้น นิยมสร้างโดยยึดตามการจำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัยของ บลูม (Bloom) ที่จำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษาด้านพุทธิพิสัยออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ความรู้ (knowledge)
2. ความเข้าใจ (comprehension)
3. การนำไปใช้ (application)
4. การวิเคราะห์ (analysis)
5. การสังเคราะห์ (synthesis)
6. การประเมินค่า (evaluation)

การสร้างข้อสอบ ถ้าวัดพุทธิพิสัยทั้ง 6 ประเภทเหล่านี้ จะมีความครอบคลุมพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะวัดตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ซึ่งกำหนดในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ครูจะออกข้อสอบตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

ประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครูสร้างขึ้น

สมนึก กัททิษณี (2551 : 55-84) ได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครูสร้างขึ้นเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ข้อสอบแบบความเรียงหรืออัตนัย (subjective or essay) เป็นข้อสอบที่มีเฉพาะคำถามแล้วให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเสรี เขียนบรรยายตามความรู้และข้อคิดเห็นของแต่ละคน
2. ข้อสอบแบบกา ถูก-ผิด (true-false test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบที่มี 2 ตัวเลือกแต่ละตัวเลือกดังกล่าวเป็นแบบคงที่ และมีความหมายตรงกันข้าม เช่น ถูก-ผิด ใช่-ไม่ใช่ เหมือนกัน-ต่างกัน
3. ข้อสอบแบบเติมคำ (completion test) เป็นข้อสอบที่ประกอบด้วยประโยคหรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์ แล้วให้ผู้ตอบเติมคำหรือประโยค หรือข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้เพื่อให้มีความสมบูรณ์และถูกต้อง
4. ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ (short answer test) ข้อสอบประเภทนี้คล้ายกับข้อสอบแบบเติมคำ แต่แตกต่างกันตรงที่ข้อสอบแบบตอบสั้น ๆ เขียนเป็นประโยคคำถามที่สมบูรณ์ แล้วให้ผู้ตอบเขียนตอบ คำตอบที่ต้องการจะสั้นและกะทัดรัดได้ใจความสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นการบรรยายแบบข้อสอบความเรียงหรืออัตนัย
5. ข้อสอบแบบจับคู่ (matching test) เป็นข้อสอบเลือกตอบชนิดหนึ่ง โดยมีคำหรือข้อความแยกออกจากกันเป็น 2 ชุด แล้วให้ผู้ตอบเลือกจับคู่ว่า แต่ละข้อความในชุดหนึ่งจะคู่กับคำหรือข้อความใดในอีกชุดหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่ง ตามที่ผู้ออกข้อสอบกำหนดให้
6. ข้อสอบแบบเลือกตอบ (multiple choice test) คำถามแบบเลือกตอบโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนนำหรือคำถาม (stem) กับตอนเลือก (choice) ในตอนเลือกนี้ประกอบด้วยตัวเลือกที่เป็นคำตอบถูกและตัวเลือกที่เป็นตัวลวง ปกติจะมีคำถามที่กำหนดให้นักเรียนพิจารณา แล้วหาตัวเลือกที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงตัวเลือกเดียวจากตัวลวงอื่น ๆ และคำถามแบบเลือกตอบที่ดี นิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกัน โดยไม่สังเกตจะเห็นว่าทุกตัวเลือกถูกหมด แต่ความจริงมีน้ำหนักถูกมากน้อยต่างกัน การที่ครูผู้สอนจะเลือกออกข้อสอบประเภทใดนั้นต้องพิจารณาข้อดี ข้อจำกัด ความเหมาะสมของแบบทดสอบกับเนื้อหา หรือจุดประสงค์ในการเรียนรู้

คุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี

สมนึก ภัททิยธนี (2551 : 63-65) ได้สรุปคุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีไว้ 10 ประการ คือ

1. ความเที่ยงตรง (validity) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบทั้งฉบับที่สามารถวัดได้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการ หรือวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ความเที่ยงตรงจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการทดสอบ

2. ความเชื่อมั่น (reliability) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบทั้งฉบับที่สามารถวัดได้คงที่คงวา ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะทำการสอนใหม่กี่ครั้งก็ตาม

3. ความยุติธรรม (fair) หมายถึง ลักษณะของแบบทดสอบที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการเปรียบเทียบในกลุ่มผู้สอบเข้าด้วยกัน ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนทำข้อสอบได้โดยการเดา

4. ความลึกของคำถาม (searching) หมายถึง ข้อสอบแต่ละข้อนั้นจะต้องไม่ถามผิวเผินหรือถามประเภทความรู้ความจำ แต่ต้องให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปคิดตัดแปลงแก้แล้วจึงตอบ

5. ความขั้วยุ (exemplary) หมายถึง แบบทดสอบที่นักเรียนทำด้วยความสนุกเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย

6. ความจำเพาะเจาะจง (definition) หมายถึง ข้อสอบที่มีแนวทางหรือทิศทางคำถามชัดเจน ไม่คลุมเครือ ไม่แฝงกลเม็ดให้นักเรียน

7. ความเป็นปรนัย (objective) แบบทดสอบที่มีความเป็นปรนัย จะต้องมีความสมบัติ 3 ประการ คือ

7.1 ตั้งคำถามให้ชัดเจน ทำให้ผู้เข้าสอบทุกคนเข้าใจความหมายตรงกัน

7.2 ตรวจสอบให้คะแนนได้ตรงกัน แม้ว่าจะตรวจหลายครั้ง หรือตรวจหลายคน

7.3 แปลความหมายของคะแนนได้เหมือนกัน

8. ประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง แบบทดสอบที่มีจำนวนข้อพอประมาณ ใช้เวลาสอบให้พอเหมาะ ประหยัดค่าใช้จ่าย จัดทำแบบทดสอบด้วยความประณีต ตรวจสอบให้คะแนนได้รวดเร็ว รวมถึงสิ่งแวดล้อมในการสอบที่ดี

9. อำนาจจำแนก (discrimination) หมายถึง ความสามารถในการจำแนกผู้สอบข้อสอบที่ดีจะต้องมีอำนาจจำแนกสูง

10. ความยาก (difficulty) ขึ้นอยู่กับทฤษฎีที่เป็นหลักยึด เช่น ตามทฤษฎีที่เป็นหลักยึดตามทฤษฎีการวัดผลแบบอิงกลุ่ม ข้อสอบที่ดี คือ ข้อสอบที่ไม่ยากหรือไม่ง่ายเกินไป หรือมีความยากง่าย

พอเหมาะ ส่วนทฤษฎีการวัดผลแบบอิงเกณฑ์นั้นความยากง่ายไม่ใช่สิ่งสำคัญ สำคัญที่ข้อสอบนั้นได้วัดในจุดประสงค์ที่ต้องการวัดได้จริงหรือไม่ ถ้าวัดได้จริงก็นับว่าเป็นข้อสอบที่ได้ ไม่ว่าจะข้อสอบที่ง่ายก็ตาม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีควรมีความเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่น ความยุติธรรม ความลึกของคำถาม มีความยืดหยุ่น ความจำเพาะเจาะจง และความเป็นปรนัย

หลักในการสร้างแบบทดสอบแบบเลือกตอบ

สมนึก ภัททิยชนี (2551 : 54 -77) กล่าวถึงหลักในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบเลือกตอบ สรุปได้ดังนี้

1. เขียนตอนนำให้เป็นประโยคที่สมบูรณ์ แล้วใส่เครื่องหมายปริศน์ ไม่ควรสร้างตอนนำให้เป็นแบบอ่านต่อความ เพราะทำให้คำถามไม่กระชับ เกิดปัญหาสองแง่หรือข้อความไม่ต่อกัน หรือเกิดความสับสนในการคิดหาคำตอบ
2. เน้นเรื่องที่จะถามให้ชัดเจนและตรงจุดไม่คลุมเครือเพื่อว่าผู้อ่านจะไม่เข้าใจไขว้เขวสามารถมุ่งความคิดในคำตอบไปถูกทิศทาง (เป็นปรนัย)
3. ควรถามในเรื่องที่มีคุณค่าต่อการวัดหรือถามในสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์ คำถามแบบเลือกตอบสามารถถามพฤติกรรมในสมองได้หลาย ๆ ด้าน ไม่ใช่ถามเฉพาะความจำหรือความจริงตามตำรา แต่ต้องถามให้คิดหรือนำความรู้ที่เรียนไปใช้ในสถานการณ์ใหม่
4. หลีกเลี่ยงคำถามปฏิเสธ ถ้าจำเป็นต้องใช้ก็ควรขีดเส้นใต้คำปฏิเสธ แต่คำปฏิเสธซ้อนไม่ควรใช้อย่างยิ่ง เพราะปกตินักเรียนจะยุ่งยากต่อการแปลความหมายของคำถามและคำตอบ คำถามที่ถามกลับหรือปฏิเสธซ้อนผิดมากกว่าถูก
5. อย่าใช้คำฟุ่มเฟือย ควรถามปัญหาโดยตรง สิ่งใดไม่เกี่ยวข้องหรือไม่ได้ใช้เป็นเงื่อนไขในการคิดก็ไม่ต้องนำมาเขียนไว้ในคำถาม จะช่วยให้คำถามรัดกุม ชัดเจนขึ้น
6. เขียนตัวเลือกให้เป็นเอกพจน์ หมายถึง เขียนตัวเลือกทุกตัวให้เป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือมีทิศทางแบบเดียวกัน หรือมีโครงสร้างสอดคล้องเป็นทำนองเดียวกัน
7. ควรเรียงลำดับตัวเลขในตัวเลือกต่าง ๆ เช่น คำตอบที่เป็นตัวเลข นิยมเรียงจากน้อยไปหามาก เพื่อช่วยให้ผู้ตอบพิจารณาหาคำตอบได้สะดวก ไม่หลง และป้องกันการเดาตัวเลือกที่มีค่ามาก

8. ใช้ตัวเลือกปลายเปิดหรือปลายปิดให้เหมาะสม ตัวเลือกปลายเปิด ได้แก่ ตัวเลือกสุดท้าย ใช้คำว่า ไม่มีคำตอบถูก ที่กล่าวมาผิดหมด ผิดหมดทุกข้อ หรือสรุปแน่นอนไม่ได้

9. ข้อเดียวต้องมีคำตอบเดียว แต่บางครั้งผู้ออกข้อสอบคาดไม่ถึงว่าจะมีปัญหาหรืออาจเกิดจากการแต่งตั้งตัวลวงไม่รัดกุม จึงมองตัวลวงเหล่านั้นได้อีกแง่หนึ่ง ทำให้เกิดปัญหาสองแง่สองมุมได้

10. เขียนทั้งตัวถูกและตัวผิดให้ถูกหรือผิดตามหลักวิชา คือ จะกำหนดตัวถูกหรือผิด เพราะสอดคล้องกับความเชื่อของสังคม หรือกับคำพังเพยทั่ว ๆ ไปไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการเรียนการสอนมุ่งให้นักเรียนทราบความจริงตามหลักวิชาเป็นสำคัญ จะนำความเชื่อโชคลางหรือขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะท้องถิ่นมาอ้างไม่ได้

11. เขียนตัวเลือกให้อิสระจากกัน พยายามอย่าให้ตัวเลือกตัวใดตัวหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนประกอบของตัวเลือกอื่น ต้องให้แต่ละตัวเป็นอิสระจากกันอย่างแท้จริง

12. ควรมีตัวเลือก 4-5 ตัว ถ้าเขียนตัวเลือกเพียง 2 ตัว จะกลายเป็นข้อสอบแบบกาถูก-ผิด และป้องกันการเดาไม่ได้ จึงควรมีตัวเลือกมาก ๆ ที่นิยมใช้หากเป็นข้อสอบระดับประถมศึกษาปีที่ 1-2 ควรใช้ 3 ตัวเลือก ระดับประถมศึกษาปีที่ 3-6 ควรใช้ 4 ตัวเลือก และตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไป ควรใช้ 5 ตัวเลือก

13. อย่าแนะคำตอบ มีหลายกรณี ดังนี้

13.1 คำถามข้อหลัง ๆ แนะนำคำตอบข้อแรก ๆ

13.2 ถามเรื่องที่นักเรียนคล่องปากอยู่แล้ว โดยเฉพาะคำถามประเภทคำพังเพย สุภาษิต คติพจน์หรือคำเตือนใจ

13.3 ใช้ข้อความของคำตอบถูกซ้ำกับคำถามหรือเกี่ยวข้องกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะนักเรียนที่ไม่มีความรู้ก็อาจจะเดาได้ถูก

13.4 ข้อความของตัวถูกบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของทุกตัวเลือก

13.5 เขียนตัวถูกหรือตัวลวงถูกหรือผิดเด่นชัดเกินไป

13.6 คำตอบไม่กระจาย

เขาวดี ราชชัญกุล วิบูลย์ศรี (2553 : 83) กล่าวว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีดังนี้

1. เนื้อหาหรือทักษะที่ครอบคลุมในแบบทดสอบนั้น จะต้องเป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ใช้แบบทดสอบวัดนั้น ถ้านำไปเปรียบเทียบกับกันจะต้องให้ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ครอบคลุมและเท่าเทียมกัน

3. วัดให้ตรงกับจุดประสงค์ การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรจะวัดตามวัตถุประสงค์ทุกอย่างของการสอน และจะต้องมั่นใจว่าได้วัดสิ่งที่ต้องการจะวัดได้จริง

4. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการวัดความเจริญงอกงามของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้ ดังนั้นครูควรจะทราบมาก่อนเรียน นักเรียนมีความรู้ความสามารถอย่างไร เมื่อเรียนเสร็จแล้วมีความรู้แตกต่างจากเดิมหรือไม่ โดยการทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน

5. การวัดผลเป็นการวัดผลทางอ้อม เป็นการยากที่จะใช้ข้อสอบแบบเขียนตอบวัดพฤติกรรมตรง ๆ ของบุคคลได้ สิ่งที่วัดได้คือการตอบสนองต่อข้อสอบ ดังนั้นการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ให้เป็นพฤติกรรมที่จะสอบ จะต้องทำอย่างรอบคอบและถูกต้อง

6. การวัดการเรียนรู้ เป็นการยากที่จะวัดทุกสิ่งทุกอย่างที่สอนได้ภายในเวลาจำกัดสิ่งที่วัดได้ เป็นเพียงตัวแทนของพฤติกรรมทั้งหมดเท่านั้น ดังนั้นต้องมั่นใจว่าสิ่งที่วัดนั้นเป็นตัวแทนแท้จริงได้

7. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นเครื่องช่วยพัฒนาการสอนของครู และเป็นเครื่องช่วยในการเรียนของเด็ก

8. ในการศึกษาที่สมบูรณ์นั้นสิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่การทดสอบเพียงอย่างเดียว การทบทวนการสอนของครูก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

9. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรจะเน้นในการวัดความสามารถในการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ หรือการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ

10. ควรใช้คำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและวัตถุประสงค์ที่วัด

11. ให้ข้อสอบมีความเหมาะสมกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความยากง่ายพอเหมาะ มีเวลาพอสำหรับนักเรียนในการทำข้อสอบ

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2555 : 97-100) กล่าวว่า แนวการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ มีดังนี้

1. วิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์หลักสูตร
2. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
3. กำหนดชนิดของข้อสอบและศึกษาวิธีสร้าง
4. เขียนข้อสอบ
5. ตรวจสอบข้อสอบ

6. จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง
7. ทดลองสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ
8. จัดทำแบบทดสอบฉบับจริง

บุญชม ศรีสะอาด (2556 : 122 - 123) ได้กล่าวถึงการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น นิยมสร้างโดยยึดตามการจำแนกจุดประสงค์ทางการศึกษา ด้านพุทธิพิสัยของ Bloom and Others ที่ปรับปรุงใหม่ มี 6 ชั้น ดังนี้

1. จำ (Remembering) หมายถึง ความสามารถในการระลึกได้ แสดงรายการได้ บอกได้ ระบุนุ บอกชื่อได้ ตัวอย่าง เช่น นักเรียนสามารถบอกความหมายของทฤษฎีได้
2. เข้าใจ (Understanding) หมายถึง ความสามารถในการแปลความหมายยกตัวอย่าง สรุป อ่างอิง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของทฤษฎีได้
3. ประยุกต์ใช้ (Applying) หมายถึง ความสามารถในการนำไปใช้ประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหา ตัวอย่าง เช่น นักเรียนสามารถใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาได้
4. วิเคราะห์ (Analyzing) หมายถึง ความสามารถในการเปรียบเทียบ อธิบายลักษณะการจัดการ ตัวอย่าง เช่น นักเรียน สามารถบอกความแตกต่างระหว่าง 2 ทฤษฎีได้
5. ประเมินค่า (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการตรวจสอบ วิจารณ์ ตัดสิน ตัวอย่างเช่น นักเรียนสามารถตัดสินคุณค่าของทฤษฎีได้
6. คิดสร้างสรรค์ (Creating) หมายถึง ความสามารถในการออกแบบ (Design) วางแผน ผลิต ตัวอย่าง เช่น นักเรียนสามารถนำเสนอทฤษฎีใหม่ที่แตกต่างไปจากทฤษฎีเดิมได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบเลือกตอบ นอกจากต้องคำนึงถึงหลักการแล้ว ครูผู้สร้างข้อสอบจำเป็นต้องยึดหลักเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อสอบแบบเลือกตอบที่มีคุณภาพ และนอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงลักษณะของข้อสอบที่ดีที่สำคัญ ซึ่งประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ความเป็นปรนัย อำนาจจำแนก และความยากอีกด้วย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการเรียนรู้

ความหมายของความพึงพอใจ (Satisfaction)

คำว่า “ความพึงพอใจ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Satisfaction” ซึ่งมีความหมายโดยทั่วไปว่า “ระดับความรู้สึกในทางบวกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง” และมีนักวิชาการศึกษากล่าวถึงความหมายของความพึงพอใจ ดังนี้

กชกร เบ้าสุวรรณ และคณะ (2550 : 79) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สิ่งที่เราควรจะเป็นไปตามความต้องการ ความพึงพอใจเป็นผลของการแสดงออกของทัศนคติของบุคคลอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกเอนเอียงของจิตใจที่มีประสบการณ์ ที่มนุษย์เราได้รับอาจจะมากหรือน้อยก็ได้ และเป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ แต่เมื่อใดสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการหรือทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ก็จะเกิดความรู้สึกทางบวก เป็นความรู้สึกที่พึงพอใจ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งนั้นสร้างความรู้สึกผิดหวัง ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกทางลบ เป็นความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจ

จำปา วัฒนศิรินทรเทพ (2550 : 48) สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ การแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยแสดงพฤติกรรมออกมา 2 ลักษณะ คือ ทางบวก ซึ่งแสดงในลักษณะความชอบ ความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นด้วย ทำให้อยากทำงานหรือปฏิบัติกิจกรรม อีกลักษณะหนึ่งคือ ทางลบ ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของความเกลียด ไม่พึงประสงค์ ไม่พอใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย อาจทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย หรือต้องการหนีห่างจากสิ่งนั้น นอกจากนี้ความพึงพอใจอาจจะแสดงออกในลักษณะความเป็นกลางก็ได้ เช่น รู้สึกเฉย ๆ ไม่รัก ไม่ชอบ ไม่น่าสนใจในสิ่งนั้น ๆ

สรชัย พิศาลบุตร (2550 : 35) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีที่มีต่อบุคลากร ซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม หากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 122) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลตอบแทน คือ ผลที่เป็นความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจ และสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน รวมทั้งส่งผลต่อความสำเร็จและเป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

ภาศิริ เขตปิยรัตน์ และ สินีนาถ วิกรมประสิทธิ์ (2553 : 4) สรุปว่า ความพึงพอใจจะทำให้บุคคลเกิดความสุขสบายใจ หรือสนองต่อความต้องการ ทำให้เกิดความสุขเป็นผลดีต่อการปฏิบัติงาน และการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ

สมชาย บุญสุน (2554 : 12) สรุปว่า ความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนเป็นเรื่องของความรู้สึก ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอน และความพึงพอใจของแต่ละบุคคลไม่มีวันสิ้นสุดเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามกาลเวลา และสภาพแวดล้อม บุคคลจึงมีโอกาที่จะไม่พึงพอใจในสิ่งที่เคยพึงพอใจมาแล้ว

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 775) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึงพอใจ ชอบใจ พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะขจัดความตึงเครียด หรือความกระวนกระวาย หรือภาวะไม่ได้คุณภาพในร่างกาย ซึ่งเมื่อมนุษย์สามารถขจัดสิ่งต่างๆ ดังกล่าว ได้แล้ว มนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

ลัดดา ขงขุท (2557 : 7) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี หรือทัศนคติที่ดีของบุคคล ซึ่งมักเกิดจากการได้รับการตอบสนองตามที่ตนต้องการ ก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งนั้น ตรงกันข้ามหากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองความไม่พึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

จากการศึกษาความหมายเกี่ยวกับความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดีเจตคติที่ดีงามของบุคคล ความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจ ที่มีต่อองค์ประกอบ และสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ และเขาได้รับการตอบสนองต่อความต้องการของเขาได้ให้เกิดความรู้สึกที่ดีในสิ่งนั้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังกับผลประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน หมายถึง ความรู้สึก พอใจ ชอบใจ หรือไม่ชอบใจ ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว ต่อการดำเนินกิจกรรมจนบรรลุผลสำเร็จ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวกับลักษณะและความต้องการของมนุษย์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมความพึงพอใจของบุคคลได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วยทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้

Kotler and Armstrong (2002 : 147) รายงานว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีสิ่งจูงใจ (motive) หรือแรงขับเคลื่อน (drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งความต้องการของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ความต้องการบางอย่างเป็นความต้องการทางชีววิทยา (biological) เกิดขึ้นจากสภาวะตึงเครียด เช่น ความหิวกระหาย

หรือความลำบากบางอย่าง เป็นความต้องการทางจิตวิทยา (psychological) เกิดจากความต้องการการยอมรับ (recognition) การยกย่อง (esteem) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (belonging) ความต้องการส่วนใหญ่ อาจไม่มากพอที่จะจูงใจให้บุคคลกระทำในช่วงเวลานั้น ความต้องการกลายเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอจนเกิดความตึงเครียด โดยทฤษฎีที่ได้รับคามนิยามมากที่สุดมี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ และทฤษฎีของ ซิกมันด์ ฟรอยด์

1. ทฤษฎีแรงจูงใจของอับราฮัม มาสโลว์

ทฤษฎีลำดับขั้นตามความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow อ้างถึงใน จอมพงษ์ มงคลวนิช. 2555 : 219-220) เริ่มจากสมมติฐานที่มีเหตุผล 2 ประการ

ประการที่ 1 มนุษย์มีความต้องการในหลายสิ่งหลายอย่างที่มีความแตกต่างกัน มีช่วงห่างกัน นับจากระดับความต้องการขั้นต่ำทางสรีระจนกระทั่งถึงระดับความต้องการขั้นสูงทางจิตวิทยา

ประการที่ 2 ความต้องการของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นความต้องการ ดังนั้นก่อนที่จะมีความต้องการในระดับที่สูงขึ้น ก่อนที่จะทำการจูงใจและก่อให้เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมอย่างน้อยที่สุด ก็จะต้องทำให้เกิดความรู้สึกบางส่วนที่มีความพึงพอใจในความต้องการของมนุษย์ในระดับขั้นต่ำเสียก่อน มาสโลว์ (Maslow) จะให้คำตอบได้ว่า อะไรเป็นความต้องการของมนุษย์ในระดับต่ำและระดับสูง มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด ออกเป็น 5 ชั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการทางร่างกายขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการดำรงชีวิต ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น มนุษย์จะมีความต้องการในลำดับถัดไปเมื่อความต้องการระดับกายภาพได้รับการตอบสนองแล้ว ดังนั้นในขั้นแรกองค์กรจะต้องตอบสนองความต้องการของพนักงาน โดยการจ่ายค่าจ้างและผลตอบแทน เพื่อให้พนักงานสามารถนำเงินไปใช้จ่ายเพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของแต่ละคน

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety or Security Needs) เมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยก็จะเข้ามามีบทบาทในพฤติกรรมของมนุษย์ ความปลอดภัยดังกล่าวมี 2 รูปแบบ คือ ความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งความต้องการความปลอดภัยทางด้านร่างกาย ได้แก่ การมีความปลอดภัยในชีวิต การมีสุขภาพดี เป็นต้น ส่วนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีอาชีพการงานมั่นคง การทำงานที่มีหลักประกันอย่างเพียงพอจะมีผลต่อการตัดสินใจในการทำงานต่อไป อันจะเป็นข้อมูลใน

การตัดสินใจลาออกจากงาน หรือการพิจารณาเลือกงานใหม่ แต่ตราบดีที่ความต้องการด้านร่างกายยังไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการที่จะได้รับความมั่นคงปลอดภัยก็ค่อนข้างน้อย

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เมื่อความต้องการทั้ง 2 ประการ ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงกว่าจะเข้ามามีบทบาทต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการการยอมรับในผลงาน ความเอื้ออาทร ความเป็นมิตรที่ดี ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และความรักจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของพนักงานได้โดยการให้ลูกจ้างมีส่วนในการแสดงความคิดเห็น ให้ลูกจ้างทำงานเป็นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) และมีลักษณะเป็นการร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) ในการทำงานมากกว่าที่จะมุ่งการแข่งขัน (Competition) ตลอดจนองค์กรต้องมองเห็นคุณค่าของบุคลากร ยอมรับความคิดเห็นของเขาเหล่านั้นด้วยการยกย่องชมเชยเมื่อมีโอกาสอันควร

4. ความต้องการได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคม (Esteem Needs) หมายถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ การนับถือตนเอง ความเป็นอิสระและเสรีภาพในการทำงาน ตลอดจนต้องการมีฐานะเด่นและเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย การมีตำแหน่งสูงในองค์กรหรือการที่สามารถใกล้ชิดบุคคลสำคัญ ๆ ส่วนเป็นการส่งเสริมให้ฐานะของบุคคลเด่นขึ้นทั้งสิ้น

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization Needs) เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองทั้ง 4 ระดับแล้ว มนุษย์จะทำงานเพื่องานคือ อยากรู้ว่าตนมีศักยภาพแค่ไหน และพยายามพัฒนาศักยภาพของตนไปสู่จุดสูงสุด การทำงานเกิดจากความสนใจและรักในงานที่ทำ และทำเพราะได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้ถึงจุดสูงสุด

2. ทฤษฎีแรงจูงใจของฟรอยด์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud อ้างถึงใน ลัดดา ยงยุทธ. 2557: 10) ตั้งสมมุติฐานว่า บุคคลมักไม่รู้ตัวมากนักว่าพลังทางจิตวิทยามีส่วนช่วยสร้างให้เกิดพฤติกรรม ฟรอยด์ พบว่าบุคคลเพิ่มและควบคุมสิ่งเร้าหลายอย่าง สิ่งเร้าเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมอย่างสิ้นเชิง บุคคลจึงมีความฝันพูดคำที่ไม่ตั้งใจพูด มีอารมณ์อยู่เหนือเหตุผลและมีพฤติกรรมหลอกหลอนหรือเกิดอาการวิตกกังวลอย่างมาก ขณะที่ ฟรอยด์ ได้เสนอทฤษฎีการแสวงหาความพึงพอใจไว้ว่า บุคคลพอใจจะกระทำการสิ่งใด ๆ ที่ให้มีความสุข และจะหลีกเลี่ยงไม่กระทำในสิ่งที่เขาจะได้รับความทุกข์หรือความยากลำบาก โดยอาจแบ่งประเภทความพอใจกรณีนี้ได้ 3 ประเภท คือ

1. ความพอใจด้านจิตวิทยา (Psychological Hedonism) เป็นธรรมชาติของความพึงพอใจว่ามนุษย์โดยธรรมชาติจะมีความแสวงหาความสุขส่วนตัว หรือหลีกเลี่ยงจากความทุกข์ใด ๆ

2. ความพอใจเกี่ยวกับตนเอง (Egoistic Hedonism) เป็นทฤษฎีของความพอใจว่ามนุษย์จะพยายามแสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ไม่จำเป็นว่าการแสวงหาความสุขต้องเป็นธรรมชาติของมนุษย์เสมอไป

3. ความพอใจเกี่ยวกับจริยธรรม (Ethical Hedonism) ทฤษฎีนี้ถือว่ามนุษย์แสวงหาความสุขเพื่อผลประโยชน์ของมวลมนุษย หรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ผู้หนึ่งด้วย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ

เผชิญ กิจระการ (2554 : 17) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานมี 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการงาน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน (hygiene factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานและทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะของอาชีพ สภาพการทำงาน เป็นต้น ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ โดยมีครูผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษา จึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้หรือการปฏิบัติงานนั้น ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ต่างกัน 2 ลักษณะ คือ

2.1 ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติงาน การตอบสนองความต้องการผู้ปฏิบัติงานจนเกิดความพึงพอใจ จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ไม่ได้รับการตอบสนอง เป็นศูนย์กลางบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียนให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2.2 ผลของการปฏิบัติงานนำไปสู่ความพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานจะถูกเชื่อมโยงด้วยปัจจัยอื่น ๆ ผลการปฏิบัติงานที่ดีจะนำไปสู่ผลตอบแทนที่เหมาะสม ซึ่งในที่สุดจะนำไปสู่การตอบสนองความพึงพอใจ ผลการปฏิบัติงานย่อมได้รับการตอบสนองในรูปของรางวัลหรือผลตอบแทน ซึ่งแบ่งเป็นผลตอบแทนภายใน (intrinsic rewards) และผลตอบแทน

ภายนอก (extrinsic rewards) โดยผ่านการรับรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ปริมาณของผลตอบแทนที่ผู้ปฏิบัติงานได้รับ คือ ความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงานจะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนที่เกิดขึ้นจริง และการรับรู้เรื่องเกี่ยวกับความยุติธรรมของผลตอบแทนที่รับรู้แล้วความพึงพอใจย่อมเกิดขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2551 : 38-40) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่สำคัญ ดังนี้

1. สถานที่บริการ การเข้าถึงการบริการได้สะดวก เมื่อลูกค้ามีความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ทำเลที่ตั้ง และการกระจายสถานที่ให้บริการทั่วถึง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า จึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งหากตรงกับความเชื่อถือที่มีก็มักจะมีความรู้สึกดีกับการบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีความต้องการตามมาได้ ผู้ให้บริการเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้ได้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น

2. สภาพแวดล้อมของการบริการ โดยในสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ลูกค้ามักชื่นชมสภาพแวดล้อมของการบริการเกี่ยวกับการออกแบบอาคารสถานที่ ความสวยงามของการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์ และการให้สีสัน การจัดแบ่งพื้นที่เป็นส่วน

3. กระบวนการให้บริการ มีวิธีการนำเสนอบริการในกระบวนการเป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และประสิทธิภาพการจัดระบบการบริการส่งผลให้การปฏิบัติงานบริการแก่ลูกค้ามีความคล่องตัว และสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้อง

4. ลักษณะส่วนตัวของผู้มารับบริการ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น

การสร้างความพึงพอใจในการเรียน

ความพึงพอใจเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบกับระดับความรู้สึกรักของนักเรียน เพราะความพึงพอใจเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก การวัดจึงวัดจากบุคลิกภาพ แรงจูงใจ การรับรู้ แต่มีข้อแตกต่างที่การตีความและวิธีการ เพราะบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปในเรื่องประสบการณ์และปัจจัยอื่นๆ ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอวิธีการวัดไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ประพาเพ็ญ สุวรรณ (2550 : 45-46) กล่าวว่า การสร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจโดยมีลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนี้

1. รวบรวมข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการวัด
2. พิจารณาว่าต้องการวัดความพึงพอใจของใครที่มีต่ออะไร และให้ความหมายของความพึงพอใจและสิ่งที่จะวัดนั้นให้แน่นอน

3. เมื่อตีความหมายของสิ่งที่ต้องการวัดแน่นอนแล้วก็สร้างข้อความในแต่ละข้อนั้นๆ ให้ครอบคลุมเนื้อหาในหัวข้อเหล่านั้น ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

3.1 ต้องเป็นข้อความที่เขียนในแง่ความรู้สึก ความเชื่อ หรือความตั้งใจที่จะทำ
สิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ใช่ข้อเท็จจริง

3.2 ข้อความที่บรรจุในสเกลจะต้องประกอบด้วยข้อความที่เป็นบวกและลบคลงกันไป

3.3 ข้อความในแต่ละข้อต้องสั้น เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่กำกวม

4. เมื่อได้ข้อความเพียงพอแล้วก็บรรจุลงในสเกล โดยมีตัวเลือก 5 ตัวเลือก ดังนี้ คือ
พึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย และพึงพอใจน้อยที่สุด

5. การกำหนดน้ำหนักในการตอบตัวเลือกต่างๆ แต่ละข้อ ซึ่งในการกำหนดน้ำหนักว่า
ตัวเลือกใดจะมีน้ำหนักเท่าใดนั้น มีวิธีการอยู่ 3 วิธี แต่ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ Arbitrary weighting
method ซึ่งกำหนดให้แต่ละตัวเลือกมีน้ำหนักเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 ถ้าข้อความที่เป็นบวก และ 1, 2, 3, 4
และ 5 ถ้าชนิดของข้อความที่เป็นลบ

6. ตรวจสอบข้อความที่สร้างขึ้นโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ให้เขาระบุข้อบกพร่อง การใช้
ภาษา ความเข้าใจตรงกัน นำมาปรับปรุงแก้ไข

7. ทดลองก่อนนำไปใช้จริง โดยการนำข้อความที่ได้รับการตรวจสอบแล้วไปทดลองกับ
กลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 100 คน ที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัย วิเคราะห์คุณภาพของ
ข้อความแต่ละข้อ โดยการหาค่าอำนาจจำแนกด้วยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนน ข้อคำถาม
เป็นรายข้อกับรายฉบับ (Item – test correlation) และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยหาค่า
สัมประสิทธิ์ (Coefficient)

8. ปรับปรุงข้อความและเลือกข้อความที่มีคุณภาพ

9. นำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การให้คะแนนนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของคำถามว่าเป็นบวกหรือลบ ถ้าข้อความที่เป็นบวก
การให้คะแนนจะเป็น 5, 4, 3, 2, และ 1 ตามลำดับ ในขณะที่ข้อความนั้นเป็นลบ การให้คะแนนจะเป็น
1, 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ ทดลองใช้แบบสอบถามเพื่อเลือกข้อความ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มที่มี
ลักษณะพื้นฐานคล้าย ๆ กับกลุ่มที่เราจะศึกษา แล้วมาวิเคราะห์ข้อความ เลือกเอาเฉพาะข้อความที่มี
ความแตกต่างของคะแนนในกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดกับกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำสุด เพราะถือว่าคำถาม
เหล่านี้สามารถวัดความรู้สึกที่แตกต่างกันได้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2550 : 3-4) กล่าวถึงวิธีการวัดความพึงพอใจไว้ ดังนี้

1. การสังเกต (Observation) เป็นการวัดโดยคอยสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำข้อมูลไปอนุมานว่าบุคคลมีเจตคติต่อสิ่งนั้นๆ อย่างไร

2. การรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นการวัดโดยการให้บุคคลเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมา จากการเล่านี้สามารถที่จะกำหนดค่าของคะแนนความพึงพอใจ

3. วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการซักถามกลุ่มบุคคลที่ใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา แต่บางครั้งอาจไม่ได้ความจริงตามที่คาดหวังไว้ เพราะบุคคลที่ใช้เป็นตัวอย่างอาจไม่ยอมเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง

4. เทคนิคจินตนาการ (Projective techniques) วิธีนี้อาศัยสถานการณ์หลายอย่างไปเร้าผู้สอบ เมื่อผู้สอบเห็นภาพแปลก ๆ ก็จะเกิดจินตนาการออกมาแล้วนำมาตีความหมาย จากการตอบนั้นๆ ก็พอจะวัดเจตคติได้ว่าพอใจหรือไม่

5. วิธีการวัดทางสรีระ คือ ใช้เครื่องมือเพื่อสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การวัดทางสรีระนี้สามารถกระทำได้โดยการวัดการต้านกระแสไฟฟ้าของผิวหนัง การขยายของลูกนัยน์ตา การวัดฮอร์โมนบางชนิด

6. การใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีที่แพร่หลายอีกวิธีหนึ่ง

สมยศ นาวิกาน (2550 : 125) ได้กล่าวว่า การดำเนินงานกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนซึ่งในปัจจุบันเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำแนะนำปรึกษา การทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงแนวคิดพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันใน 2 ลักษณะ ต่อไปนี้

1. ความพึงพอใจนำไปสู่การปฏิบัติที่ตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน จนเกิดความพึงพอใจ ซึ่งจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานที่สูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการตอบสนอง

2. ความพึงพอใจนำไปสู่การกระตุ้นการเสริมแรง เป็นแรงบัลดาลใจเพื่อให้ผู้ได้รับจากการกระตุ้นด้วยวิธีการหรือเทคนิคต่าง ๆ ได้รับความพึงพอใจอย่างต่อเนื่องและอยากปฏิบัติ เพื่อตอบสนองการเสริมแรงในเชิงบวก ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานใด ๆ ได้ ดังนั้น ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบรรลุจุดประสงค์ จะต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศสถานการณ์ สื่อการสอน ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียนให้มีแรงจูงใจทำกิจกรรมจนบรรลุจุดประสงค์

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้ว เมื่อนำมาใช้ในการเรียน ผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ ได้ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือการได้รับการยอมรับจากครู เพื่อน หรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความชอบ ความสนใจ ความยินดี และการให้ความร่วมมือของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานั้น ๆ

การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่หน่วยงาน องค์กรจะต้องมีการสำรวจอย่างต่อเนื่อง เพราะมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพนักงาน หรือผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งวิธีที่ใช้ในการวัดความพึงพอใจที่น่าสนใจ มีดังนี้

สาทิพย์ จินากักดี (2550 : 56) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจเกิดขึ้นหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ประกอบกับระดับความรู้สึกของนักเรียน ดังนั้นในการวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้กระทำได้หลายวิธีต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้มากอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่ง
2. การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นวิธีที่ต้องอาศัยเทคนิค และความชำนาญพิเศษของผู้สัมภาษณ์ที่จะจูงใจให้ผู้ตอบคำถามตามข้อเท็จจริง
3. การสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมทั้งก่อนการปฏิบัติกิจกรรม ขณะปฏิบัติกิจกรรม และหลังการปฏิบัติกิจกรรม จะเห็นได้ว่า การวัดความพึงพอใจในการเรียนรู้สามารถที่จะวัดได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวก ความเหมาะสม ตลอดจนจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการวัดด้วย จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีประสิทธิภาพน่าเชื่อถือ

ชวลิต ชุกาแพง (2550 : 110-115) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. การสังเกต (Observation) โดยการสังเกตการพูด การกระทำ การเขียนของนักเรียนเพียงใด ครูอาจสังเกตพฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การทำการบ้าน การส่งงาน เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ (Interview) โดยการพูดคุยกับนักเรียนในประเด็นที่ครูอยากรู้ ซึ่งอาจเป็นความรู้สึก ทศนคติของนักเรียน เพื่อนำสิ่งที่นักเรียนพูดออกมาเกี่ยวกับลักษณะจิตพิสัยของนักเรียน เช่น ครูอยากทราบว่านักเรียนมีความสนใจเกี่ยวกับการถนอมอาหารที่มีในท้องถิ่น ครูอาจซักถามพูดคุย หรือให้นักเรียนเล่าให้ฟังให้มีการถนอมอาหารชนิดใดบ้าง ทำที่ไหน อย่างไร คำตอบของนักเรียน จะทำให้ครูประเมินได้ว่ามีความพึงพอใจหรือความสนใจมากน้อยเพียงใด

3. การใช้แบบวัด (Rating Scale) ในการวัดความพึงพอใจมีแบบวัดที่น่าสนใจ เพราะสร้างได้ง่าย และมีความเชื่อมั่นสูง สามารถพัฒนาเพื่อวัดความรู้สึกได้หลากหลาย การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติแบบนี้เป็นวิธีประเมินน้ำหนักความรู้สึกของข้อความหลังจากเอาเครื่องมือไปสอบถามแล้ว การสร้างข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคติจะต้องครอบคลุมและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ข้อความจะเป็นทางบวกหมดหรือทางลบหมดหรือผสมกันก็ได้

สรชัย พิศาลบุตร (2550 : 8-12) ได้อธิบายว่า วิธีวัดความพึงพอใจโดยทั่วไปสามารถวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการได้ 2 วิธี คือ

1. วิธีวัดความพึงพอใจจากความคิดเห็นของผู้ใช้บริการ โดยวัดจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้ใช้บริการที่เลือกมาเป็นตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เกี่ยวกับบริการแต่ละด้านและบริการรวมทุกด้านที่ได้รับจากผู้ให้บริการ โดยที่ผู้ให้บริการจะต้องมีประสบการณ์ในการใช้บริการมาเป็นระยะเวลาานานมากพอที่จะประเมินคุณภาพของบริการที่ได้รับในแต่ละด้านได้

2. วิธีวัดความพึงพอใจจากข้อมูลที่สามารถสะท้อนระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ โดยวัดจากเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นสำหรับวัดระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ที่มีต่อบริการแต่ละด้านและบริการรวมทุกด้านของสินค้าหรือบริการนั้น ๆ เช่น การวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อความรวดเร็วในการให้บริการฝากหรือถอนเงินจากธนาคาร เกณฑ์ที่ตั้งขึ้นในการวัดระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการฝากหรือถอนเงิน คือ สอบถามระยะเวลาโดยเฉลี่ย ที่ผู้ให้บริการแต่ละรายได้รับบริการเสร็จ ผู้บริโภคจะมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับความต้องการของตนว่าได้รับการตอบสนองมากน้อยเพียงไร หากได้รับการตอบสนองมากก็จะก่อให้เกิดความจงรักภักดี และเกิดการสื่อสารแบบปากต่อปาก แต่ถ้าได้รับการตอบสนองน้อยก็จะรู้สึกในแง่ลบ

ภณิดา ชัยปัญญา (2541 : 15, อ้างถึงใน สมหมาย เปียถนอม. 2551 : 26-27) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจนั้น สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การใช้แบบสอบถาม เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดี จะได้ข้อมูลที่แท้จริง

3. การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจโดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กริยา ท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 130 - 131) ได้กล่าวถึงแบบวัดความพึงพอใจไว้ ดังนี้

1. การแบ่งแบบวัดตามลักษณะข้อคำถาม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 แบบสำรวจปรนัย เป็นแบบวัดที่มีคำถามและคำตอบให้เลือกตอบ โดยผู้ที่ตอบตอบตามที่ตนเองมีความคิดเห็นและความรู้สึกได้ เป็นข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ

1.2 แบบสำรวจเชิงพรรณนา เป็นแบบสอบถามที่ผู้ตอบตอบด้วยคำพูดและข้อเขียนของตนเอง เป็นแบบสัมภาษณ์หรือคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบตอบโดยอิสระ เป็นข้อมูลที่ได้ในเชิงคุณภาพ

2. การแบ่งแบบวัดตามคุณลักษณะของงาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 แบบวัดความพึงพอใจในงานโดยทั่วไป เป็นแบบวัดที่วัดความพึงพอใจของบุคคล ที่มีความสุขอยู่กับงานโดยส่วนรวม

2.2 แบบวัดความพึงพอใจเฉพาะเกี่ยวกับงาน ลักษณะของแบบวัดนี้เป็นการวัดความพึงพอใจงานในแต่ละด้าน เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า

กานดา จันทร์แย้ม (2556 : 83) กล่าวถึงวิธีที่ใช้ในการศึกษาความพึงพอใจมีด้วยกัน 2 วิธี คือ

1. การศึกษาโดยภาพรวม (The Global Approach) เป็นการศึกษาความพึงพอใจในลักษณะของภาพรวมทั้งหมดของงานนั้น การศึกษาส่วนใหญ่เป็นการประเมินความพึงพอใจทั้งหมดของพนักงานที่มีต่องาน

2. การศึกษาเป็นรายด้าน (The Facet Approach) เป็นการศึกษาที่เจาะจงลงไปเป็นรายด้าน เช่น ค่าตอบแทน (ค่าจ้างหรือผลตอบแทนพิเศษ) บุคคลอื่นในการทำงาน (หัวหน้างานหรือเพื่อนร่วมงาน) สภาพการทำงานและลักษณะของงาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจนั้น สามารถที่กระทำการวัดได้หลากหลายวิธี ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสม จุดมุ่งหมายในการวัด หรือเป้าหมายของการวัด ความสะดวก และความพึงพอใจด้วย จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีเกิดประสิทธิภาพเป็นที่น่าเชื่อถือได้

บริบทของโรงเรียนวารินชำราบและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนวารินชำราบ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 8 บ้านท่าซ่องเหล็ก ถนนอุบล-ศรีสะเกษ ตำบลค่าน้ำแซบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ปัจจุบันเปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีเขตพื้นที่บริการ จำนวน 5 ตำบล คือ 1. ตำบลค่าน้ำแซบ 2. ตำบลบึงหวาย 3. ตำบลห้วยชะยุง 4. ตำบลแสนสุข 5. ตำบลโนนผึ้ง ประกอบด้วย 61 หมู่บ้าน สภาพชุมชนรอบโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท ส่วนหนึ่งเป็นการอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำเตาเผา ปั้นหม้อ เตาอั้งโล่ และอาชีพจับปลาในลำน้ำมูล เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำมูล ส่วนผู้ปกครองนักเรียนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพรับจ้าง และเกษตรกรรม นับถือศาสนาพุทธ สถานที่ราชการที่อยู่ใกล้โรงเรียน คือ โรงพยาบาลวารินชำราบ โรงเรียนมีข้อจำกัดเนื่องจากสภาพชุมชนใกล้เคียง โดยรอบของโรงเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน มีประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา และมีความหลากหลายในแนวการปฏิบัติและความเชื่อของชุมชน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ ชุมชนบ้านค่านางรอย ชุมชนบ้านท่าซ่องเหล็ก ชุมชนบ้านนิมิตพัฒนา บ้านโพธิ์มูล บ้านเพี้ยแพ้ว บ้านช่วงหม้อ เป็นต้น โรงเรียนวารินชำราบ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวารินชำราบ พุทธศักราช 2552 ที่เน้นการบูรณาการ คุณธรรมนำความรู้ และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ เน้นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของสถานศึกษา ปรัชญา อัตลักษณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงาม และสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ทั้งนี้เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และนำเอาจุดเด่นด้านประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาประยุกต์และจัดการความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งปีการศึกษา 2551 - ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนผู้นำ 26 ICT และ 46 ICT โรงเรียนในฝัน ปีการศึกษา 2554 – ปีการศึกษาปัจจุบัน มีการพัฒนาต่อยอดยกระดับสู่สากล และมีการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการพัฒนายกระดับสู่ e-School อย่างเป็นรูปธรรม และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาให้โรงเรียนวารินชำราบเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนโรงเรียน ศูนย์แม่ข่าย ICT จังหวัดอุบลราชธานี

สภาพนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวารินชำราบ มีข้อจำกัดเนื่องจากนักเรียนมาจากชุมชนที่ห่างจากโรงเรียนอย่างน้อยระยะทาง 5 กิโลเมตรขึ้นไป ครอบครัวมีความแตกต่างในอาชีพของผู้ปกครอง เช่น อาชีพเกษตรกร ทำนา เลี้ยงสัตว์รับจ้าง รวมถึงระดับการศึกษาผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่จบระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นส่วนมาก สภาพปัญหาครอบครัวนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ร้อยละ 24.80 สภาพครอบครัวนักเรียนหย่าร้าง ร้อยละ 37.20 นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ของบิดาหรือมารดา เนื่องจากบิดา-มารดาต้องทำงานรับจ้างอยู่ต่างถิ่น ร้อยละ 11.62 นักเรียนอาศัยอยู่ตามลำพังโดยมีบ้านญาติอยู่ในละแวกเดียวกัน และร้อยละ 23.25 บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ซึ่งครอบครัวนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในการศึกษาต่อของนักเรียนในระดับอุดมศึกษาน้อย เนื่องจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจมีความขัดสน มีข้อจำกัดในศักยภาพการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาต่อ และพบว่าส่วนมากเมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงมุ่งเข้าสู่ตลาดแรงงานมากกว่าการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงมุ่งเน้นการจัดการศึกษาให้นักเรียนมีทักษะชีวิต ที่เปรียบเสมือนวัคซีนชีวิตให้สามารถนำความรู้ ทักษะการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมโลกยุคปัจจุบันได้อย่างปลอดภัย และมีความสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัย เรื่อง รายงานการใช้เอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผู้รายงานได้ศึกษานั้นมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับเอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ยังไม่มีข้อมูลแพร่หลาย เพราะเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างองค์ความรู้เพื่อสร้างชิ้นงานของนักเรียน ผู้รายงานจึงได้ศึกษางานวิจัยที่มีความใกล้เคียงเพื่อเทียบเคียง โดยได้นำเสนอหัวข้องานวิจัย ดังนี้ 1) งานวิจัยเกี่ยวกับเอกสารประกอบการเรียน 2) งานวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยได้นำเสนอหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทที่ 2 ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน และการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสังเคราะห์ 4 ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารประกอบการเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกสารประกอบการเรียน ผู้รายงานได้รวบรวมและนำเสนอ ดังนี้

พภามาศ บุตรสนาม (2557 : 94) ได้พัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ $84.36 / 89.69$ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ค่าดัชนีประสิทธิผลของเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีค่าเท่ากับ 0.7183 ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76

สถิต ศรีหะจันทร์ (2557 : บทคัดย่อ) ได้รายงานผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ระบบอวัยวะของร่างกาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบการเรียนสุขศึกษา เรื่อง ระบบอวัยวะของร่างกาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ $83.88 / 82.02$ สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนด้วยเอกสารประกอบการเรียนสุขศึกษา เรื่อง ระบบอวัยวะของร่างกาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเท่ากับ 0.8172 แสดงว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นร้อยละ 81.72 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยเอกสารประกอบการเรียนสุขศึกษา เรื่อง ระบบอวัยวะของร่างกาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนสุขศึกษา เรื่อง ระบบอวัยวะของร่างกาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

พลายุทธ ธรรมบุตร (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.19/ 81.92 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอนด้วยเอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเท่ากับ 0.6969 แสดงว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 69.69 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยเอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อเอกสารประกอบการเรียน สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ถนอมจิตร เจริญวงศ์ (2556 : ก - ข) ได้รายงานการพัฒนาและการใช้เอกสารประกอบการสอน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบการสอน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาล 4 ระบบสาธิตเทศบาลเมืองลพบุรี มีประสิทธิภาพ 87.23 / 85.23 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการสอน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการสอน เรื่อง ชีวิตและครอบครัว ภาพรวมในระดับมากที่สุด

นวนัจฉน์ บุญชู (2555 : ก) ได้รายงานการใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ชีวิตและครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ชีวิตและครอบครัว มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.89/83.88 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน คะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจของการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ชีวิตและครอบครัว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59

อุดม แซ่ตัน (2556 : ก-ข) ได้รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ชุดเรียนรู้ตัวเรา ชีวิตและครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า เอกสารประกอบการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ชุดเรียนรู้ตัวเรา ชีวิตและครอบครัว มีประสิทธิภาพ 82.60/82.93 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 หลังการใช้เอกสารประกอบการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ชุดเรียนรู้ตัวเรา ชีวิตและครอบครัว นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนการใช้เอกสารประกอบการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการใช้ออกสารประกอบการเรียน ชุดเรียนรู้ตัวเรา ชีวิตและครอบครัว อยู่ในระดับมากที่สุด

1.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการวิธีการจัดการเรียนรู้

ศรีัญญา พระยาตลอด และ สังกะเสน ปิ่นกลาง. (2558 : 133) ได้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง ชีวิตปลอดภัย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ชีวิตปลอดภัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ชีวิตปลอดภัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ชีวิตปลอดภัย มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เฉลี่ยร้อยละ 80.67 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ชีวิตปลอดภัย มีคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เฉลี่ยร้อยละ 73.67 และมีจำนวนนักเรียนผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 76 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน รายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ชีวิตปลอดภัย มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.51

ประกายมาศ บุญสมปอง (2557 : 96) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบโครงงาน เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังจัดการเรียนรู้แบบโครงงานสูงกว่าก่อน

จัดการเรียนรู้แบบโครงงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความสามารถในการทำโครงงาน เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยรวมทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ ความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

บงกชรัตน์ สมานสินธุ (2551 : 76-77) ได้วิจัยผลการจัดการเรียนการสอนแบบ อริยสัจ 4 ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและทักษะการ เชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาและทักษะการเชื่อมโยงทาง คณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังจากรับการจัดการเรียนการสอนแบบอริยสัจ 4 สูงกว่าก่อนได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการแก้ปัญหาและ ทักษะการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังจากรับการจัดการเรียน การสอนแบบอริยสัจ 4 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ซันเกอร์ เทคคาเย และ เกเบน (Sungur, Tekkaya and Geban. 2006) ได้ศึกษาผลของ วิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem - based Learning : PBL) ต่อผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนและทักษะการปฏิบัติ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนหลังการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุม และผู้เรียนกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะการ ปฏิบัติโดยมีทักษะใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การใช้ข้อมูลที่ตรงหรือสัมพันธ์กับปัญหา 2) การจัดระบบกับ ความไม่แน่นอน 3) การจัดระบบความคิดรวบยอด และ 4) การแปลความหมายข้อมูล หลังการสอน สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เว็บบอร์ (Weber. 2000 : 5-50) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการสอน 5 ชั้นของการสอนแบบ แก้ปัญหาโดยใช้การสอนแบบพหุปัญญา (Five-Phase to PBL : Multiple Intelligence Teaching Approach Model for Redesigned Higher Education Classes) ที่สถาบันวิจัยการศึกษา (Higher Education Research Institute) ของ UCLA โดยการสำรวจนักศึกษาภาคปกติชั้นปีที่ 1 จำนวนมากกว่า 260,000 คน การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำรูปแบบการสอนแบบแก้ปัญหา (PBL Model) เข้ามาใช้และ แก้ปัญหาที่พบ เพื่อประยุกต์ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence Teaching Approach : MITA) ในการแก้ปัญหของผู้เรียนที่เฉื่อย (Passivity) ในชั้นเรียน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนแก้ปัญหาซับซ้อนในการเรียนรู้ตามสภาพจริง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ผู้สอนนำเข้าสู่ปัญหาและสนทนาเพื่อจะหาคำสำคัญของปัญหากับ ผู้เรียนโดยทั่วไป ขั้นที่ 2 ระบุเป้าหมายที่ชัดเจน อันเป็นการเรียนรู้ขั้นต่ำซึ่งต้องการให้ผู้เรียนทั้งหมดได้สัมฤทธิ์ผล ขั้นที่ 3 สร้างมติดูณภาพ ที่เป็นเกณฑ์เฉพาะสำหรับประเมินงานต่าง ๆ ขั้นที่ 4 กำหนดการเรียนรู้และประเมินงานที่สัมพันธ์กับปัญหาในชีวิตจริง ความสนใจของผู้เรียน และความสามารถและเนื้อหาที่ต้องการ และขั้นที่ 5 ผู้เรียนและครูร่วมกันสรุปความรู้ที่ได้รับและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้และปรับโครงสร้างความรู้ ช่วยให้มีเข้าใจอย่างลึกซึ้งขึ้น มีส่วนร่วมของผู้เรียนมากขึ้นกระตุ้นแรงจูงใจผู้เรียนหรือบูรณาการเพิ่มความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อนขึ้นได้

สโตเกอร์ (Stoker, 1999 : 37-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรพลศึกษาและสุขศึกษา เรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการเรียนแบบร่วมมือ จุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อเป็นการศึกษาหลักสูตรพลศึกษาและสุขศึกษาที่นำมาใช้ประกอบการเรียนแบบร่วมมือโดยศึกษากับนักเรียนเกรด 7 ในชั้นเรียนสุขศึกษาที่ใช้หลักสูตรใน 6 สัปดาห์ โดยมุ่งเน้นศึกษาถึงความสัมพันธ์ในด้านกิจกรรมการสอนปฏิบัติกิจกรรมพลศึกษา ผลการวิจัยพบว่า เจตคติของนักเรียนที่มีต่อพลศึกษาเพิ่มสูงขึ้นหลังจากการมีการเพิ่มหลักสูตรสุขศึกษาที่มีความสำคัญต่อกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ยังค้นพบว่าวิชาสุขศึกษามีประโยชน์ต่อสุขภาพและช่วยให้ให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิถีชีวิตที่กระตือรือร้น

แคมป์เบล (Campbell, 1979 : 51 – 56) ได้ทำการวิจัยโดยขอให้ผู้เรียนระดับอุดมศึกษา เลือกว่าจะดู สาร หรือหนังสือที่อ่านง่ายที่สุดที่พวกเขาใช้ประกอบการเรียนวิชาหนึ่ง พวกเขาเลือกหนังสือ The Philosophy of teaching ของ LeFrancois องค์กรประกอบต่าง ๆ ที่นักศึกษาระบุว่า มีส่วนช่วยให้หนังสือที่อ่านง่าย โดยไม่เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ มีรูปร่างลักษณะโดยส่วนรวมน่าสนใจ ออกแบบดี ตัวหนังสือไม่แน่น มีภาพการ์ตูนกระจายประกอบทั่วไป และแผนภาพต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหามากที่สุด และยังมีตัวแปรอื่น ๆ ที่สำคัญที่นักศึกษากล่าวถึง คือ มีการใช้อารมณ์ขัน และมีการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมมากๆ เข้ากับสถานการณ์ที่ผู้อ่านคุ้นเคย

วูดิงเกอร์ สก็อต (Wurdinger, Scott, 2011 : Abstract) ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจแบบออนไลน์เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่ใช้การเรียนรู้ด้วยโครงงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนศิษย์เก่าของโรงเรียน St Paul, Minnesota ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ด้วยโครงงานสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ และการจัดการเวลาได้สูงมากกว่าทักษะทางวิชาการด้านการจดบันทึก การทดสอบ ซึ่งทักษะชีวิตที่ได้รับการพัฒนาขึ้นนี้ช่วยให้พวกเขาเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม

จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พบว่า สื่อทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อประกอบเสริมการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี จึงพอสรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียน สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีบทบาทสำคัญมากในการจัดการเรียนรู้ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาความอยากรู้ อยากเห็นเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมการเชื่อมโยงสาระที่ได้เรียนรู้ ระหว่างวิชาต่าง ๆ เข้ากับประสบการณ์เดิม และใช้เป็นทั้งคู่มือสำหรับครูผู้สอนและใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนของผู้เรียนในการใช้ศึกษาค้นคว้า อ่านประกอบ ทบทวนความรู้ ฝึกทักษะกระบวนการ ที่สามารถช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการ พฤติกรรม เจตคติที่ดีงาม ในเนื้อหาสาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว รวมทั้งเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต กำหนดประเด็นปัญหา รู้คิด คาดคะเนคำตอบ นำข้อมูลสู่การสรุปเพื่อพิจารณาคิดตัดสินใจเลือกทางเลือกแก้ปัญหาได้ และประเมินปัจจัย สถานการณ์ พฤติกรรมที่มีความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต เพื่อการมีสุขภาวะที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งประสบการณ์จากการจัดการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตในสังคมโลกปัจจุบัน และสมรรถนะของผู้เรียน ทั้ง 5 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น